

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OBRAZ ŽIVOTA NĚMCŮ V ČESKOSLOVENSKU PO ROCE 1945 V SOUDOBÉ
BELETRII A JEHO PROMĚNY

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Rauchová, Ph.D.

Autor práce: Lenka Kozelková

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země

Ročník: 3

2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 6. května 2016

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Jitce Rauchové, Ph.D. za odborné rady, trpělivost, ochotu a čas věnovaný při vedení předkládané práce.

ANOTACE

Bakalářská práce má dvě hlavní části. První částí je část teoretická. Ta se zabývá historickým kontextem 19. a 20. století. Druhou částí je část praktická. Zaměřuje se na vztahy mezi Čechy a Němci. Zabývá se stereotypy a obrazy Němců, které vychází ze čtyř beletristických děl napsaných po roce 1989. Těmito díly jsou *Vyhnání Gerty Schnirch* od Kateřiny Tučkové, *Němci* od Jakuby Katalpy, *Za trest a za odměnu* od Anny Zonové a *Peníze od Hitlera* od Radky Denemarkové. Součástí práce je i rozbor jednotlivých děl, která jsou mezi sebou porovnána. Pro porovnání jsou také uvedena některá další beletristická díla z období 1945 – 1989. Součástí práce je také odborná terminologie.

KLÍČOVÁ SLOVA: odsun; stereotypy; obraz druhých; českoněmecké vztahy; identita

ANNOTATION

This bachelor thesis consists of two major parts. The first one is a theoretical part. It is concerned with historical context of the 19th and 20th century. The second part is practical. It focuses on Czech-German relations at the same time. It deals with the depiction of Germans and the stereotypes that are based on the fictional works written after 1989. These works are Kateřina Tučková's *Vyhnání Gerty Schnirch*, Jakuba Katalpa's *Němci*, Anna Zonová's *Za trest a za odměnu*, and *Peníze od Hitlera* from Radka Denemarková. Another part of the work is the analysis of every individual book, afterwards they are compared with each other. For the further comparison there are mentioned other works from 1945-1989. Professional terminology is also a part of the work.

KEY WORDS: transfer; stereotypes; image of the others; Czech-German relations; identity

OBSAH

ÚVOD	6
1. Česko-německé vztahy a jejich vývoj	8
1. 1 Česko-německé vztahy v 19. století	8
1. 2 Česko-německé vztahy v první polovině 20. století	12
1. 4 Poválečný odsun Němců	25
2. Proměny obrazu Němce v literatuře	29
2. 1 Stereotyp zobrazování Rakušana/Němce	29
2. 2 Obraz vyhnání Němců v beletrii v letech 1945 - 1989.....	31
2. 3 Česká beletrie psaná po roce 1989	34
2. 3. 1 Anna Zonová: Za trest a za odměnu (2004)	35
2. 3. 2 Radka Denemarková: Peníze od Hitlera (Letní mozaika) (2006).....	40
2. 3. 3 Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch (2009).....	48
2. 3. 4 Jakuba Katalpa: Němci (2012)	63
3. Komparace literárních děl	72
3. 1 Jazykový aspekt.....	72
3. 2 Prostorový aspekt	72
3. 3 Aspekt časový	73
3. 4 Historická hodnověrnost	74
3. 5 Vztahy mezi Čechy a Němci	75
3. 6 Zobrazování života Němců v období komunismu	78
3. 7 Omluva, smíření či zapomnění.....	79
ZÁVĚR	81
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	83

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se chci zabývat problematikou česko-německých vztahů, které v polovině 20. století vrcholily odsunem Němců z příhraničních oblastí Československa. Obraz života Němců je možné interpretovat jako vzhled do dějinného faktu naší společnosti. Češi a Němci, dva národy, které spolu po staletí koexistovaly, se hlavně během 20. století začaly výrazněji proměňovat. Cílem práce bude odkrytí obrazu Němce v novodobé beletrii a jeho proměny v čase od roku 1945 do současnosti. Práce tak bude dalším pohledem na události druhé poloviny 20. století.

V teoretické části se za pomoci sekundární literatury ohlédneme do minulosti, konkrétně do 19. století, ve kterém proběhlo několik událostí, které ovlivnily další vývoj česko-německých vztahů. Nejdůležitějším aspektem bude v této části nastínění dobového společenského obrazu mezi Čechy a Němci, dále česko-německé soužití mezi těmito národnostmi, a to, jak se dokázaly dva národy na jednom území vypořádat s problémy té doby. Ve 20. století se pomalu přesuneme do období vyvrcholení vzájemného soužití Němců a Čechů. Toto období bylo plné nenávisti nejen z hlediska národnostního, ale i z hlediska náboženského vyznání. Komplikované vztahy mezi oběma národy se formovaly před první světovou válkou, po ní, ale hlavně před a během druhé světové války, kdy ve společnosti vrcholilo napětí mezi Čechy, Němci, ale i Židy. Po druhé světové válce se situace vyhrotila do takových rozměrů, že Němci byli za nelidských a brutálních podmínek odsunuti z příhraničních oblastí Československa. Vysídlení českých Němců bylo připravováno již v průběhu druhé světové války. Přední českoslovenští politici využili momentální nevládné situace, kdy sílil odpor k Němcům, aby se zrealizoval odsun Němců z Československa. Výraznou roli zde hrály tzv. Benešovy dekrety, které byly vydány Edvardem Benešem, tehdejším prezidentem Československa, jako podklad pro jejich pozdější poválečný odsun. Ústavním dekretem byly také upraveny zákony o československém státním občanství osob německé a maďarské národnosti. Tito Němci byli zbaveni československého občanství, následně byli vyhnáni a jejich veškerý majetek byl zkonfiskován. Při odsunu docházelo k nehumánnímu chování vůči Němcům, založeném na principu kolektivní viny.

Cílem práce je podání obrazu Němce a jeho vývoj v novodobých dějinách od 19. století až do současnosti s důrazem na druhou polovinu 20. století, a jeho proměny.

Práce však bude zaměřena především na samotný obraz Němce v soudobé beletrii psané po roce 1989. Pro podložené podání obrazu Němce použiji sekundární literaturu jako např. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století* od Evy Broklové a Jana Křena nebo *Obraz druhého v historické perspektivě. 2. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti* od Karla Kubiše či *Vyhnání: Jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách* od Michaely Peroutkové. *Rozumět dějinám od Zdeňka Beneše* či *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)* od Tomáše Staňka uvádím zejména kvůli lepšímu pochopení historického kontextu dějin.

V praktické části blíže prozkoumám konkrétní obraz Němce ve vybraných beletristických dílech napsaných po roce 1989. Jedná se o tyto knihy: *Vyhnání Gerty Schnirch* od Kateřiny Tučkové, *Němci* od Jakuby Katalpy, *Za trest a za odměnu* od Anny Zonové a *Peníze od Hitlera* od Radky Denemarkové. Na základě beletristických děl vytvořím podrobný rozbor, který doložím na konkrétních ukázkách a zdůrazním nejdůležitější znaky obrazu Němce. Na závěr mezi sebou porovnáím jednotlivé aspekty a zhodnotím celkový obraz Němce. Porovnávanými atributy budou aspekt jazykový, aspekt prostorový, aspekt časový, aspekt historický. Dále bude následovat komparace z hlediska vztahů mezi Čechy a Němci, zobrazení života Němců v období komunismu či otázka omluv. Pro porovnání také uvedu pár příkladů, jak byli Němci zobrazováni v beletrii od roku 1945 do roku 1989. Dále se budu věnovat potřebné terminologii a charakterizují pojmy jako např. obraz, stereotyp a jinakost.

Vybraná beletristická díla byla vybrána tak, aby ukázala co možná největší spektrum a variabilitu osudů jednotlivých postav. Předkládaná práce bude sepsána na základě komparatistického přístupu s použitím odborné literatury, beletristické literatury a internetových stránek.

1. Česko-německé vztahy a jejich vývoj

1.1 Česko-německé vztahy v 19. století

Během druhé poloviny 18. a první poloviny 19. století prošli Češi a Němci procesem, během něhož se – řečeno dnešní historickou terminologií – staly z etnických skupin národy. Proces nacionalizace, tj. vytváření moderního národa, je složitým jevem, který provází evropské dějiny od druhé poloviny 18. století a za jehož vrchol můžeme považovat 19. století, ukončené ovšem až 1. světovou válkou a jejími výsledky.¹

Omezíme-li svoji pozornost jenom na česko-německý obzor, zaznamenáme rychle, že proces národní emancipace Němců byl nejen rychlejší, ale také ofenzivnější. Především byl ale velmi složitý. Probíhal nejen v podmínkách neexistence jednotného německého státu, ale dokonce za situace, v níž se dosavadní státní organizace Německa dostávala do hluboké krize. Expanze napoleonské Francie, která ovládla valnou část německého jádra Svaté říše římské, s sebou přinášela myšlenky Velké francouzské revoluce i její praktické důsledky, mezi něž patřil i občanský zákoník, jehož význam byl obrovský. Napoleonův útok musel ale vyvolat i obranu. V ní se zrodila idea sjednoceného Německa. Dostala rovinu duchovní, projevující se v německém filozofickém i uměleckém myšlení, stejně jako politickém, tak i branném.²

Z hlediska státního vývoje přinesla napoleonská doba konečný zánik Svaté říše římské, která už dlouhou dobu byla pouhým formálním útvarem. Její zánik vyvolal potřebu nových sebeidentifikací a nutnost nových politických konstelací.³

Protinapoleonským osvobozovacím bojem a zřízením Německého spolku se změnil poměr mezi dvěma německými „velmocemi“, Rakouskem a Pruskem, a proměnil také postavení ostatních, menších německých států. Vytvořením rakouského císařství a jeho silící angažovanosti v Itálii či Podunají se habsburská monarchie německým problémům vzdálila. Naopak pozice Pruska výrazně posílila; právě jemu připadla role „strážce na Rýnu“. Ponenáhlu se tak otevírala cesta k „popruštění“ Německa.⁴

---

¹ Zdeněk BENEŠ, *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, s. 24.

² Tamtéž, s. 26.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž, s. 26-27.

České národní hnutí se odvíjelo v podmínkách nejen geograficky značně menších, ale také celkově daleko skromnějších. Česká kultura se rozvíjela nejprve jako jakýsi zrcadlový obraz vyvinutější kultury německé, avšak zároveň v opozici vůči ní. Záhy ale vykročila na cestu vlastní a specifickou, kterou přijala a respektovala nakonec i kultura německá. Ale během čtyřicátých let vykrytalizoval i český politický program. A právě kolem něho se rozpoutal boj.⁵

V první polovině 19. století dochází totiž k dalekosáhlým změnám, které nespočívají jen v nástupu nacionální éry, ale i v proměnách vzdělání, masové komunikace, migrací, o sociálních a politicko-mocenských přesunech ani nemluvě. V prostředí tehdejšího českého a moravského (také česko-habsburského) politického národa byli Němci vnímáni jinak než v době, kdy se tato sociálně exkluzivní entita rozšířila a rozštěpila a kdy také Německo, rozdrobené na množství států a zemí, vypadalo jinak než v sobě sjednocení, které se uskutečnilo později v letech 1866 – 1871.⁶

V první polovině 19. století, kdy se Češi a Němci národně, v moderním smyslu konstituují, první více méně standardním způsobem, druzí ve složitých peripetiích; zde také začíná vzájemné vnímání v moderním slova smyslu a kladou se – začasť ve formě mýtů a legend – základy obrazů jednoho o druhém a vytvářejí se první úsudky i předsudky, jež tuto novou konstelaci reflektují.⁷

Podle studie dr. J. Raka, *Obraz Němců v české historiografii 19. století*, historiografie je zcela jistě jedním z hlavních formotvorných faktorů společenského a veřejného mínění, zvláště v historizující atmosféře 19. století a dvojnásobně pak v české národní společnosti, pro jejíž růst i profil měla minulost a její vnímání zvláštní význam. Historický obraz Němců byl a je v mnohém ohledu základním stavebním kamenem celé konstrukce jejich vidění českou společností, jakkoli ani zdaleka nebyl formován jen historickou vědou.⁸

Pro vývoj vztahů mezi Čechy a Němci byl v 19. století důležitým okamžikem rok 1848, kdy proběhla revoluce, jež odhalila mnohé rozpory regionu a poukázala na politické, národní a sociální poměry v Evropě. Do určité míry ještě pospolitě společenství se začalo rozpadat. Rozdělo se na dvě nové společnosti – českou a

---

⁵ Zdeněk BENEŠ, *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, s. 27.

⁶ Úvod. KŘEN, Jan. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, s. 15.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

německou. Německá společnost byla později nazývána jako sudetská. Židovská komunita byla v té době od společnosti spíše oddělována, avšak v průběhu let se začala přiklánět nejprve na stranu německou, později i na stranu českou. Vztahy mezi těmito komunitami se začaly vzájemně prolínat a formovat. Ve společném soužití těchto národností nechyběly spory, které se musely řešit určitým kompromisem.⁹

19. století bylo především érou modernizace a nacionalizace. Česká i německá národnost si v průběhu 19. století vytvořila a vybuodovala novou vlastní identitu. Proces národní emancipace a integrace u Čechů se zprvu projevil hlavně jazykově, postupem doby se ale objevil i v kulturní a politické rovině. Český politický program byl v protikladu s politickým programem německým. Český chtěl především zabránit sjednocení Němců ve velkoněmeckém pojetí a naopak Češi se obávali ze strany Němců germanizace Evropy.¹⁰

Mnoho moravských, slezských a českých Němců se v liberálním období cítilo spíše jako součást Němců rakouských anebo německých Rakušanů. Na nějakou dobu se čeští Němci dokonce stali vůdčí částí tohoto celku. Identita tohoto národa byla spíše nejistá, rozkolísaná a v neustálém procesu proměny. Později byl však tento zvláštní celek zatlačován do role menšiny. Tato menšina ale neměla typický charakter, byla vcelku ekonomicky vyspělá, čímž potencionálně předháněla nejen Čechy, ale i ostatní rakouské Němce. V tomto smyslu tedy rozměr klasické menšiny přerůstala. Nejen jejich samotná existence, ale i rozpornost menšiny udávala odlišný ráz vzhledem k jejich politickým aktivitám. Na jedné straně velké sebevědomí a nechť slevit ze své nadvlády v českých zemích, na straně druhé naopak jejich defenzivní postoj. Tato permanentní nevyjasněnost a nejistota národní identity Němců vedla ke komplikacím mezi Čechy a Němci.¹¹

Zárodek konfliktu byl vlastně v totální nepřehlednosti jednotlivých navzájem propojených společenských témat, která se množila a překrývala tak, že je skoro nebylo možné jednoduše řešit.¹²

Začněme otázkou lokální, v níž v roce 1848 rakouský poslanec Ludwig von Löchner¹³ formuloval myšlenku uzavřených a samostatných německých krajů

---

⁹ KŘEN, Jan. *Česko-německé vztahy do r. 1918* [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <http://www.celemvzad.cz/clanek/jan-kren-cesko-nemecke-vztahy-do-roku-1918/?cislo=10>.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ Ludwig von Löchner (1812 – 1852) – český a rakouský politik německé národnosti (dostupné z: http://www.19stoleti.cz/fullarticle_kdojekdo-144_Ludwig_Lohner.htm)

v Čechách. Touto myšlenkou se později zabývali i Tomáš G. Masaryk a Edvard Beneš.¹⁴

Myšlenka odtržení pohraničních území či jiná řešení s podobným záměrem se objevují již během 19. století. Například Julius Grégr¹⁵ přišel v roce 1888 s návrhem odtržení pohraničních částí s německými obyvateli od Čech, což by představovalo přibližně jednu třetinu německých obyvatel. Toto řešení by mohlo pomoci ke snadnějšímu prosazení politických zájmů Čech, zejména ke snadnějšímu schválení českého státního práva. Tato myšlenka se objevila i později v roce 1938. V 90. letech 19. století zazněly i další myšlenky jako vystěhování Čechů, odsun Čechů do Bosny či vyhnání Němců z Čech. Myšlenky odsunu a vystěhování byly pouze myšlenkami nepolitickými, nicméně zazněly.¹⁶

Během období tzv. hospodářského národního obrození v 80. letech 19. století se formoval emancipační proces i do sféry hospodářské. České podnikání během těchto let zesílilo tak, že sociální struktura české společnosti dohnala sociální strukturu německou. Tedy české podnikání se vyrovnalo a vypracovalo na úroveň toho německého. V té době se mluvilo o tzv. pozitivním národohospodářském vlastenectví, avšak v dnešní době by bylo přesnější spíše označení hospodářský nacionalismus. Na přelomu století však hospodářství znamenalo spíše politický prostředek národního hnutí, které mělo další význam pro tehdejší ideologii. Čech by měl například nakupovat zboží u českého obchodníka, ukládat peníze u českého peněžního ústavu. V praxi to znamená, že Čech má spolupracovat s Čechem a totéž by mělo platit i pro Němce v německé verzi.¹⁷

Důležitou součástí sociálního a veřejného života jak Němců, tak Čechů byla činnost ve spolcích. Spolky byly populární aktivitou, která vedla mnohdy spíše k prospěšné spolupráci mezi oběma národnostmi. V dělnickém prostředí fungovaly spolky poněkud jinak. Na přelomu 19. a 20. století ve spolcích nepůsobilo mnoho dělníků, což odpovídalo sociální skladbě, kde nositeli nacionalismu byli především lidé ze střední vrstvy.¹⁸

Formu ofenzivního hospodářského nacionalismu odmítal i Tomáš G. Masaryk, i když si byl vědom toho, do jaké míry v ekonomice sám figuruje. „*Co je platná politická*

---

¹⁴ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, s. 29.

¹⁵ Julius Grégr (1831 – 1896) – český novinář a politik (dostupné z: <https://leporelo.info/gregr-julius>)

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž, s. 31.

¹⁸ Tamtéž, s. 32-33.

nezávislost, když je národ závislý hospodářsky?“, ptal se Tomáš G. Masaryk roku 1905: „Dnes se podmaňuje nejen mečem, ale i towarem, a towarem mnohem více. Nám nepomůže, dáme-li si na tovar český nápis. To znamená osamostatnit se i hospodářsky. To znamená na tu hospodářskou samostatnost pamatovat. Politická samostatnost bez hospodářské je nemožná,“¹⁹ pokračoval dále.

Zřejmá je tedy provázanost mezi hospodářstvím a politikou jako takovou. Tomáš G. Masaryk si uvědomoval, že proces národní emancipace se netýká pouze národní úrovně, nýbrž i úrovně mezinárodní. Tyto myšlenky rozpracovával Tomáš G. Masaryk během 1. světové války a později některé jako prezident i prosadil.²⁰

Mnohé současné stereotypy mají své kořeny v 60. letech 19. století a obecně druhé polovině 19. století, na jejímž konci dosáhl český národ vyspělosti a sebevědomí. Klíčový byl v té době obraz Němců, který výstižně vyjadřoval daný okamžik v myšlení české společnosti a zpětně tak umocňoval skutečnost samotnou.

1. 2 Česko-německé vztahy v první polovině 20. století

Zvláštnosti historického vývoje a nacionální skladby jednotlivých součástí habsburské monarchie měly po jejím rozpadu v roce 1918 nemalý vliv na další osudy společenství v tzv. nástupnických státech, tj. i v Československé republice.²¹

V podmínkách první světové války se vyostřil nacionalismus německých stran, které se stavěly za užší spojení mezi Rakouskem a Německým císařstvím. Když pominuly české naděje na demokratickou přestavbu monarchie, jíž by se vyřešila i národnostní otázka, rozhodlo se radikální křídlo českého a slovenského národního hnutí pod vedením Tomáše G. Masaryka, Milana R. Štefánika a Edvarda Beneše zasazovat se o státní nezávislost obou národů a dosáhnout pro to podpory mocností Dohody.²²

V důsledku mezinárodní situace a diplomatického úsilí českých politiků se v hranicích nově vzniklého československého státu ocitly národnostní skupiny, jež na základě speciálních ustanovení mírových smluv získaly tzv. menšinový statut. Tehdejší

---

¹⁹ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, s. 33.

²⁰ Tamtéž.

²¹ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 7.

²² *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století*, s. 11.

okolnosti a složité vnitřní poměry ČSR neumožňovaly dořešit, i kromě jiných záležitostí, postavení národnostních menšin, které na začátku 20. let tvořily zhruba jednu třetinu obyvatelstva, což do dalšího vývoje československé společnosti vneslo později řadu konfliktů.²³

Již během první světové války se objevila idea jakési československé státnosti, přičemž šlo o obranu proti přetvoření Rakouska-Uherska. Rakousko-Uhersko by se po této přeměně stalo čistě německým státem. Toho času se také objevil názor na vysídlení Čechů do Bosny, což bylo na tehdejší dobu poněkud nereálnou možností.²⁴

Další ideou bylo vytvoření tzv. německé Mitteleuropa, což byla koncepce pro střední Evropu, kde by se politická a kulturní převaha německého národa prosadila zřetelněji a silněji v rámci celé Evropy. V Čechách tato koncepce vyvolala odpor, který vedl k nenávisti k monarchii, a na základě toho se vyvinulo úsilí zřídit vlastní československý stát. Sled událostí vedl k 28. říjnu 1918, kdy byla přijata československým odbojem v čele s Tomášem G. Masarykem Washingtonská deklarace. Tato deklarace proklamovala nezávislý československý národ a stát. Čechoslováci tedy tvořili většinu národa cca 65% v roce 1921. Oficiálním jazykem se stala čeština a slovenština. Ostatní národnostní skupiny, tedy menšiny, tvořily v roce 1921 přibližně 24% včetně Němců. Nejpočetnější skupinou menšin byli Němci. Svou politickou a sociální totožnost a sympatie však spojovali s okolním německým obyvatelstvem zemí a států, s kterými sousedili.²⁵

Tzv. pohraniční menšiny (Němci, Poláci a Maďaři) inklinovaly ke svým „mateřským“ národům v sousedních zemích, a v celém meziválečném období se v jejich prostředí prosazovaly odstředivé tendence.²⁶

V případě sudetských Němců, kteří ovšem netvořili nějaké sídelně integrované, sociálně, kulturně a politicky homogenní společenství, převládly v souvislosti se vznikem ČSR snahy oddělit se od státu a připojit jeho okrajová území jako zvláštní útvar k tzv. Německému Rakousku, resp. v jeho rámci přímo k Německu.²⁷

---

²³ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 7.

²⁴ SEEMANN, Richard. *Fakta o česko-německých vztazích* [online]. 2005 [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/24354.html>

²⁵ Tamtéž.

²⁶ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 7.

²⁷ Tamtéž, s. 7-8.

Ministr zahraniční E. Beneš zmiňoval, že německá národnostní skupina bude mít v republice zajištěna menšinová práva (němčina by se měla podle jeho tvrzení stát druhou „zemskou řečí“), a formuloval dokonce myšlenku upravit postavení minorit zavedením režimu, jenž by se blížil „švýcarskému vzoru“. Šlo o taktický diplomatický manévř, který měl přispět k získání souhlasu státníků vítězné Dohody se začleněním oblastí osídlených převážně německým obyvatelstvem k republice.²⁸

Na začátku 20. let žilo v ČSR celkem 3 123 566 Němců s československým státním občanstvím (23,3 % obyvatelstva), z toho v Čechách 2 173 239 (33 %), na Moravě 547 604 (20,9 %), ve Slezsku 252 365 (40,5%), na Slovensku 139 000 (4,7 %) a na Podkarpatské Rusi 10 460 (1,7 %). Kromě toho pobývalo na československém území téměř 95 000 říšských Němců a Rakušanů. Nejvíce německých starousedlíků žilo v pohraničí českých zemí (více než 2,9 miliónu).²⁹

Demokratická ústava a právní řád ČSR zaručovaly Němcům rovnost před zákonem, menšinovou ochranu, možnosti hospodářského uplatnění i rozvoje svébytného kulturního a veřejného života. V okresech s nejméně 20% podílem německého obyvatelstva existovala faktická dvojjazyčnost a možnost zřizovat menšinové školy, řadu problémů ovšem vyvolávala praxe řídicí se pojetím „československého“ jazyka jako jazyka státního (oficiálního).³⁰

Němci měli také možnost vydávat profilovaný periodický i neperiodický tisk, měli svá nakladatelství, vlastnili a spravovali divadla, muzea a knihovny, archivy apod. V němčině také vysílal později Československý rozhlas. Uvádí se, že německá menšina měla možnost uplatnit své specifické národní potřeby a zájmy v celkem 2 237 kulturních organizacích, spolicích apod.³¹

Na politické scéně byla situace ve 20. letech taková, že většina politických stran jako Německá sociálně demokratická strana dělnická, agráři, křesťanští sociálové, živnostenská strana či liberální demokrati se stavěli proti československému státu. Znamý sudetoněmecký politik R. Lodgman von Auen pronesl jménem Německého parlamentního svazu v poslanecké sněmovně projev, v němž uvedl, že odmítají výmysly o čistě českém státě, o československém národu a jazyce a že nikdy neuznají Čechy za

---

²⁸ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 8.

²⁹ Tamtéž, s. 9.

³⁰ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 9.

³¹ Tamtéž, s. 10.

pány. Dále prohlásil, že nepřestanou požadovat sebeurčení našeho (německého) národa. Němci se tedy cítili méněcenní a chtěli svou hrdost a čest národa znovu povznést na vyšší úroveň. Dále se objevila myšlenka, kterou poznamenal politik K. Krofta: „Dnes již Němci v Čechách nehlásají odtržení od Československého státu, jejich pozornost je více zaměřena na utváření příznivějšího postavení uvnitř tohoto státu, na dosažení větší národnostní autonomie”.³²

Československý národ však „německy mluvícím Čechoslovákům” přiznal individuální práva, ale jen málo menšinových práv kolektivních. Podobně na tom byly i další menšiny jako jsou Maďaři, Rusíni, Poláci a Židé. Ovšem tyto menšiny měly stejně jako Němci v parlamentním systému možnost své zájmy nerušeně hájit prostřednictvím svých stran.³³

Aktivistické strany se snažily o hospodářské a sociální povznesení německého obyvatelstva, chtěly dosáhnout upevnění jeho právních jistot a prosazovaly národnostní požadavky demokratickými prostředky, na půdě a v rámci ČSR. Požadovaly rovnoprávnost a celkovou prosperitu německého společenství vzhledem k početnímu podílu obyvatel a také za účelem účasti na tvorbě hodnot, jichž využívala československá společnost.³⁴

Koncem 20. let proběhla světová hospodářská krize, která měla dopad nejen na celkovou atmosféru, ale především na politické spektrum, kde docházelo k radikalizaci v oblasti Sudet.³⁵ Těž poválečné změny ve vlastnických vztazích a další opatření československého státu (měnová reforma, nostrifikace akcií a zejména pozemková reforma, upřednostňující v přidělu české zájemce), oslabení kapitálových pozic německých podnikatelů, závislost na vnitrozemí (dodávky, odbyt), výkyvy v zaměstnanosti, cenových a mzdových relacích vytvářely v pohraničí potenciálně výbušné sociální klima. To se začalo markantně projevovat od konce 20. let, kdy byly Sudety těžce postiženy hospodářskou krizí.³⁶

Hospodářská krize na přelomu 20. a 30. let postihla výrazně právě ta odvětví průmyslové výroby, která měla významné zastoupení v produkčním potenciálu

---

³² STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 10.

³³ *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století*, s. 13.

³⁴ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 11.

³⁵ *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století*, s. 14.

³⁶ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 13.

pohraničí (textil, sklářství, tovární, řemeslná a domácká výroba speciálního exportního zboží atd.). Postupně se krize přesouvala rovněž do dalších oborů (těžba, uhlí, strojírenství, chemie), do stavebnictví a terciální sféry. Zasaženo bylo drobné podnikání ve městech, následky krize dolehly rovněž na zemědělské výrobce. Sociální napětí a konflikty (mzdová hnutí, stávky) umocňoval tíživý problém nezaměstnanosti, jež byla v okresech osídlených převážně německým obyvatelstvem.³⁷

Přestože se československá vláda tuto nepříznivou situaci řešit pozitivními opatřeními, sociální, nacionální a politická nespokojenost mezi sudetskými Němci narůstala. Ke zlepšení situace v pohraničí chyběla perspektivní, dobře propracovaná koncepce národnostního vyrovnání mezi Čechy a Němci. Toho využívali národní socialisté, vystupující s požadavky na rozšíření samosprávy, resp. zavedení autonomie v Sudetech.³⁸

Po rozpuštění strany DNSAP³⁹ a zastavením činnosti DNP⁴⁰ ve 30. letech, vzniklo nové uskupení Sudetoněmecká vlastenecká fronta (SHF) v čele s K. Henleinem⁴¹. Toto uskupení prosazovalo účinnější hájení zájmů všech Němců v republice. SHF byla definována jako antimarxistické hnutí (prvky antisemitismu byly již tehdy dostatečně zřejmé), proklamovala loajalitu k republice a požadovala národnostní vyrovnání. Později se SHF přejmenovala na Sudetoněmeckou stranu (SdP) a ve volbách v roce 1935 již kandidovala jako politická strana a přesvědčivě zvítězila. SdP se stala vůbec nejsilnější politickou stranou ve státě. Volební úspěch henleinovců měl pochopitelně značný vliv na další vnitropolitický vývoj v republice.⁴²

Odpůrcům nacismu a hlavně odpůrcům nacistické Henleinovy strany se říkalo sudetoněmečtí antifašisté (tedy českoslovenští odpůrci nacismu německé národnosti).⁴³ Většina německých antifašistů byla příslušníky KSČ, ale i mnoha německých sociálních demokratů a Němců ze smíšených manželství. Antifašisté byli pronásledováni jak za války, tak po ní, nejdříve německými nacisty a posléze Čechy.⁴⁴

---

³⁷ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 14.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ DNSAP – Německá nacionálně socialistická dělnická strana

⁴⁰ DNP – Německá nacionální strana

⁴¹ Konrad Henlein – 1. předseda Sudetoněmecké strany

⁴² STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 15-16.

⁴³ WAGNEROVÁ, Alena. A zapomenuti vejdemo do dějin. *Dějiny a současnost* [online]. 2007 [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: [http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/4/-a-zapomenuti-vejdemo-do-dejin/-](http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/4/-a-zapomenuti-vejdemo-do-dejin/)

⁴⁴ PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhánění: Jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*, s. 20.

V Německu mezitím v roce 1932 proběhly volby, kde zvítězila NSDAP⁴⁵ s 13,7 miliónu hlasů a stala se nejsilnější stranou v Německu. Hitler využil volebního úspěchu a požadoval úřad říšského kancléře. V roce 1933 byl Adolf Hitler jmenován říšským kancléřem. Ihned po nástupu Hitlera k moci rozpoutaly nacistické oddíly SA⁴⁶ teror proti všem politickým protivníkům (především komunistům). Záminkou k tažení proti komunistům se měl stát požár Říšského sněmu 27. 2. 1933. Požár založili sami nacisté a obvinili z něho své protivníky. Po požáru v Říšském sněmu podepsal Paul von Hindenburg⁴⁷ Dekret na ochranu národa a státu, který uvolňoval nacistům ruce v pronásledování komunistů a všech demokratických sil.⁴⁸

Nacisté se snažili ve volbách 1933 získat nadpoloviční většinu. To se jim však nepodařilo. Sáhli proto k mimořádným opatřením. V březnu 1933 byla komunistická strana zakázána a v červnu téhož roku stejný osud postihl sociální demokracii. Postupně zanikaly i další strany, až nakonec jedinou stranou zůstala NSDAP.⁴⁹

Současně nacisté ovládli celý státní aparát a zahájili tzv. „očistu politického a kulturního života“. Protižidovské, protikomunistické a antidemokratické pogromy byly na denním pořádku, desetitisíce knih demokratických autorů byly spáleny na hranicích. Dále Adolf Hitler požadoval sjednocení všech Němců ve velkoněmecké říši (včetně Rakouska, českých zemí a části Polska), zlomení velmocenského postavení Francie a křížové tažení na Východ. K tomu ovšem potřeboval silnou armádu.⁵⁰

Mocenské prostředky zajišťují oddíly SS⁵¹, SA, GESTAPO⁵².

Teror zavedený nacisty se obrací i proti dosavadním přívržencům.⁵³ S pomocí říšské obrany a oddílů SS Hitler zlikvidoval 30. 6. 1934 celé vedení SA v čele s Ernstem Röhmem (kvůli jeho homosexuální orientaci), které se mocensky prosazovalo jako základ nové armády. Tato čistka nazvaná „nocí dlouhých nožů“ sice kompromitovala nacistickou vládu v zahraničí, ale vnitropoliticky přinesla upevnění moci Hitlera. Navíc po smrti Hindenburga v r. 1934 přešla i veškerá dřívější pravomoc

---

⁴⁵ NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana

⁴⁶ SA - nacistické úderné oddíly (Sturmabteilung)

⁴⁷ Paul von Hindenburg – 2. prezident Německa (1925 - 1934)

⁴⁸ *Nástup nacismu v Německu* [online]. In: [cit. 2016-05-04]. Dostupné z:

<http://dejiny.wz.cz/mezi/bitvy/nastup/nastup.html>

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ *Nástup nacismu v Německu* [online]. In: [cit. 2016-05-04]. Dostupné z:

<http://dejiny.wz.cz/mezi/bitvy/nastup/nastup.html>

⁵¹ SS – Hitlerova osobní ochranka (Schutzstaffel)

⁵² GESTAPO – Tajná státní policie (Geheime Staatspolizei)

⁵³ NĚMEC, Václav. *Nástup nacismu v Německu, příprava Německa na válku* [online]. In: [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/nastup-nacismu-v-nemecku-priprava-nemecka-na-valku>

prezidenta na říšského kancléře. Hitler se stal hlavou německého státu a začal užívat titulu „vůdce a říšský kancléř“. Hospodářský plán německého finančního ministra H. Schachta i „čtyřletka“ nacistického předáka H. Göringa podřizovaly německé hospodářství vojenským účelům. Hlavní úkol těchto plánů spočíval ve vybudování moderní útočné armády.⁵⁴

V lednu 1935 se Německu podařilo připojit Sársko, brzy nato vyhlásilo zavedení všeobecné branné povinnosti a v březnu 1936 obsadilo demilitarizované pásmo Porýní. Dalo tak najevo, že nebude respektovat ani Versailleskou mírovou smlouvu, ani Locarnský garanční pakt. Západní mocnosti se tehdy omezily jen na formální protesty.⁵⁵

V září roku 1935 byly oficiálně vyhlášené norimberské zákony, které uvedly do tehdejšího německého právního řádu zásadu, podle níž se rozsah občanských práv řídil „rasovým“ původem.⁵⁶ Jednalo se o rasové zákony namířené proti Židům. Podle nich například nesměli Židé uzavřít sňatek s Árijci, nesměli vykonávat intelektuální zaměstnání, nesměli navštěvovat divadla a také byli označeni nápisem JUDE nebo žlutou šesticípou hvězdou atd. Proto také někteří Židé odcházeli do exilu.⁵⁷

V noci z 9. a 10. listopadu 1938 proběhla v nacistickém Německu tzv. Křišťálová noc, která byla mířena proti Židům. Cílem Křišťálové noci bylo ničení židovského majetku - např. vypalování židovských obchodů a synagog. Během této noci bylo také zabito nebo zatčeno mnoho Židů.⁵⁸

Po „anšlusu“ rakouské republiky k Německé říši v březnu roku 1938, ke kterému došlo, aniž tomu západní mocnosti nějakou intervencí bránily, usilovala nacistická zahraniční politika o zničení Československé republiky jako suverénního státu. Sudetoněmecké strany Konrada Henleina, která pro tuto chvíli zastupovala většinu Němců v Československu, použil Hitler k tomu, aby strunu národnostních sporů přepjal až k prasknutí a vytvořil tak vhodnou příležitost pro německou diplomatickou a vojenskou intervenci.⁵⁹

---

⁵⁴ *Nástup nacismu v Německu* [online]. In: [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://dejiny.wz.cz/mezi/bitvy/nastup/nastup.html>

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí* [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: http://www.zivapamet.cz/assets/files/Nacisticka_perzekuce.pdf

⁵⁷ NĚMEC, Václav. *Nástup nacismu v Německu, příprava Německa na válku* [online]. In: [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/nastup-nacismu-v-nemecku-priprava-nemecka-na-valku>

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století*, s. 20.

Německý diktátor byl v květnu 1938 rozhodnut ČSR rozbít vojensky a nespokojit se s pouhým odstoupením sudetoněmeckých oblastí, k němuž ČSR pod masivním diplomatickým tlakem západních mocností a pod hrozbou války ze strany Německé říše přivolila.⁶⁰

Území, které si Německo na Československé republice vynutilo a k jehož odstoupení ji dohnala Velká Británie spolu s Francií, bylo vymezeno bez jakéhokoliv ohledu na hospodářskou a politickou životaschopnost ČSR; odtržením těchto území bylo i nepříjemnou příčinou podrytí československého parlamentního systému. Docházelo při tom i k útěkům a k vyhánění německých odpůrců nacismu, Židů i mnoha Čechů usazených v pohraničí. Chamberlain⁶¹ pomíjel skutečnost, že účelem zisku sudetoněmeckých území není pro Hitlera scelení německého národního státu, nýbrž hegemonie v Evropě. Hitler byl rozhodnut ČSR při nejbližší příležitosti odstranit úplně.⁶²

Záruky nezávislosti pro ČSR, které Mnichovská dohoda slibovala, zavrhl jako neoprávněné vměšování Velké Británie do střeoevropských zájmů německé říše. V březnu 1939 Hitler využil vyprovokovaných incidentů a přiosťrování Berlínem podporovaného česko-slovenského napětí k tomu, aby si místo zbytku ČSR vynutil zřízení samostatného Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava.⁶³

Zřeknutí se vlastní státnosti, které bylo při porušení mezinárodního práva i práva československého národa na sebeurčení vynuceno na československém prezidentovi Emilu Háchovi, bylo dalším podnětem k rozpoutání druhé světové války. Jen málo by na tom změnilo urovnání sporů mezi československou vládou a národnostními menšinami, které se nedalo vyloučit, ačkoliv Německá říše menšiny nepokrytě podněcovala k nacionální obstrukci. Připojení sudetských území nebylo konečným cílem nacistické politiky, ale jen předstupněm likvidace ČSR. Politika appeasementu za účasti Velké Británie a Francie její uskutečnění pouze pozdržela, ale nezabránila jí.⁶⁴

Ještě před vypuknutím války se v Československu počítalo s další existencí německé menšiny ve státě, ale předpokládala se její početní redukce v důsledku

---

⁶⁰ *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století*, s.20.

⁶¹ Neville Chamberlain – britský premiér

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

menších územních ústupků (korektura hranic), dílčího vystěhování, resp. vnitřního přesídlení obyvatelstva.⁶⁵

Po 15. 3. 1939 a zejména po zahájení války se začalo v československém odboji uvažovat o možnostech radikálního postupu vůči německé menšině.⁶⁶

V druhé polovině roku 1939 a v příštím roce se sice v prostředí domácího občansko – národního odboje i v exilu vyskytly různé modifikace návrhů na vysídlení Němců z republiky, ale nezískaly zatím jednoznačnou a všeobecnou podporu.⁶⁷

Tlak na přijetí variant poválečného postupu vůči německé menšině narůstal ke konci roku 1940. Prezident, který neměl jistotu o britských stanoviscích k platnosti Mnichova a tzv. státoprávní kontinuitě meziválečné ČSR, tehdy navrhoval tzv. minimální program, tj. kombinaci odstoupení československého území (výběžky) s vnitřním stěhováním německého obyvatelstva do etnicky homogenních oblastí s určitou samosprávou ve třech „župách“. Postoje domácí rezistence ale nutily Beneše k tomu, aby se zabýval také variantami tzv. maximálního plánu, který předpokládal různé formy dosti masivního vysídlení příslušníků německé národnostní skupiny.⁶⁸

V létě a na podzim r. 1941 došlo k výrazným zvrátům v průběhu války (německý útok na SSSR a jeho začlenění do protihitlerovské koalice). Rovněž došlo k definitivnímu uznání československé vlády Velkou Británií a USA a uzavření československo – sovětské dohody aj. Prezident E. Beneš se v této době stále zřejměji přikláněl k alternativě masového transferu německého obyvatelstva z obnovené republiky.⁶⁹

Českoslovenští politici začali v této době o potřebě uskutečnění transferu menšinového obyvatelstva hovořit také na veřejnosti. Rozsah a zřůdnost nacistických zločinů vyvolávaly u potlačených národů i v mezinárodní veřejnosti atmosféru příznivou pro přijetí koncepce o kolektivní vině a odpovědnosti německého národa jako celku za válku a její útrapy.⁷⁰

Na přelomu 1941/1942 sondoval E. Beneš u Britů možnost jejich případné podpory poválečného transferu sudetských Němců. V průběhu roku 1942 se v prostředí československé londýnské emigrace zevrubněji rozpracovávaly varianty postupu vůči

---

⁶⁵ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 22.

⁶⁶Tamtéž.

⁶⁷Tamtéž, s. 23.

⁶⁸Tamtéž, s. 24.

⁶⁹Tamtéž, s. 25.

⁷⁰Tamtéž, s. 26.

německé minoritě, pochopitelně včetně alternativy rozsáhlého vysídlení. Prezident Beneš chtěl pro odsunový plán přirozeně získat spojence, a to s odvoláním na situaci ve vlasti, kde tzv. heydrichiáda, zničení Lidic a další akty okupanta značně posílily protiněmeckou zášť. V červnu 1942 hovořil prezident o vysídlení více než 1 miliónu Němců s V. M. Molotovem⁷¹, který nevyloučil sovětskou podporu. V červenci vyslovil se zásadou poválečného transferu předběžný souhlas britský kabinet, ovšem s podmínkou, že to bude po válce uznáno za nevyhnutelné všemi členy protihitlerovské koalice. Důležitým krokem k upevnění pozic československé zahraniční akce se stalo britské prohlášení z 5. 8. 1942, jež se definitivně distancovalo od Mnichova a jeho následků, včetně vynucených změn hranic.⁷²

Začátkem roku 1943 začal prezident E. Beneš vystupovat s požadavky na uskutečnění transferu Němců stále důrazněji. Stanovisko Sovětského svazu k provedení transferu z dubna 1943 nebylo nijak určité, i když se E. Beneš Sovětům zmiňoval o předběžném souhlasu Velké Británie. Při návštěvě USA v květnu Beneš americkému prezidentovi sdělil, že SSSR není proti početní redukci německého obyvatelstva v Československu, což zřejmě F. D. Roosevelta⁷³ vedlo k tomu, že také on tuto myšlenku v obecném smyslu podpořil. Jeho názor byl ihned H. Ripkou⁷⁴ tlumočen Sovětům, kteří se začátkem června pod dojmem této zprávy postavili k odsunovému plánu pozitivně. Toho československý prezident využil v průběhu dalšího rozhovoru s F. D. Rooseveltem, který mu kladné stanovisko k provedení transferu německých menšin potvrdil.⁷⁵

Při návštěvě prezidenta E. Beneše v Moskvě v prosinci 1943 vyslovili sovětsí představitelé souhlas s odsunovým plánem (prezident se zmiňoval o nejméně 2 milionech osob, z nichž asi 600 000 mělo být odloučeno od státu v důsledku dílčích územních ústupků), ale vyžadovali projednání celé problematiky s ostatními velmocemi. S podporou Sovětského svazu se tedy v této otázce mohlo do budoucna počítat.⁷⁶

---

⁷¹Vjačeslav Michajlovič Molotov – sovětský politik a diplomat

⁷²STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 27.

⁷³Franklin Delano Roosevelt – americký prezident

⁷⁴Hubert Ripka – český politik, novinář a historik

⁷⁵STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 29.

⁷⁶Tamtéž, s. 31.

Přestože E. Beneš ve svých projevech zběžně připomínal potřebu rozlišovat po válce mezi vinnými a nevinnými sudetskými Němci, byl jeho příklon ke koncepci o kolektivní vině více než patrný, i když také v tomto případě vystupoval na veřejnosti takticky.⁷⁷

Přemísťování velkých skupin lidí mělo probíhat organizovaně, humánně v delším časovém rozmezí, výběrově a pod mezinárodní kontrolou.⁷⁸

Výrazným předělem se stalo memorandum z 23. 11. 1944, které bylo určeno spojencům. Kategoricky se v něm odmítala možnost řešit národnostně menšinové vztahy úpravou hranic. Poukazovalo se na negativní historické zkušenosti s existencí početných německých menšin v zemích středovýchodní Evropy a speciálně v ČSR. Memorandum předpokládalo, že československé území opustí 2/3 z celkového počtu zhruba 3 200 000 Němců. Podle tohoto plánu mělo zůstat v republice maximálně 800 000 Němců, zejména antifašistů a dalších loajálních osob, kterým by se mohlo po individuálním prověření zachovat československé občanství. Rozhodně se ovšem vylučovala možnost garance kolektivních menšinových práv.⁷⁹

Americká oficiální odpověď z ledna 1945 odkládala konkrétní rozhodnutí v otázce transferu na pozdější dobu a zdůrazňovala potřebu dosáhnout příslušné dohody tří velmocí. Za této situace se E. Beneš pokoušel získat alespoň zčásti závazné stanovisko od Britů a využíval k tomu různé argumenty. Britský postoj se shodoval s názory Američanů. E. Beneš byl dokonce vyzván, aby ve věci odsunu nepodnikal žádné jednostranné kroky. Prezident tehdy uvažoval o možnosti dohodnout se o transferu pouze se Sověty a prosadit ho s jejich pomocí, bez ohledu na mínění západních velmocí.⁸⁰

Důležitým krokem na cestě k přípravě transferu Němců z Československa se stala paralelní jednání představitelů londýnské emigrace s komunisty a prezidenta E. Beneše se sovětskými politiky v Moskvě v březnu 1945. K rozhovorům došlo za situace, kdy prezident neměl ze strany Velké Británie a USA žádné konkrétní oficiální potvrzení souhlasu s masovým odsunem. Sověti se vyjádřili k československým požadavkům kladně, i když současně poukazovali na potřebu dále celý problém konzultovat s Brity. Západ byl proti jakémukoliv jednostrannému rozhodnutí, což bral

---

⁷⁷STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 31.

⁷⁸Tamtéž, s. 32.

⁷⁹Tamtéž, s. 34.

⁸⁰Tamtéž, s. 35.

Sovětský svaz v úvahu. Stalin a jeho lidé nepochybně nepočítali s tím, že při proniknutí Rudé armády do střední Evropy se vysídlení většiny Němců provede jaksi automaticky, vytvořením „hotových skutečností“ v ještě nestabilizovaných poměrech. S tím také kalkulovali českoslovenští představitelé.⁸¹

Rámcová pravidla postupu vůči německé menšině po osvobození stanovil tzv. Košický vládní program (5. 4. 1945). Prověřeným Němcům se podle tohoto dokumentu mělo potvrdit československé občanství s tím, že se měly rovněž upřesnit podmínky nutné pro uznání za antifašistu. Košický program ovšem nebyl plánem „definitivního řešení“ sudetoněmeckého problému.⁸²

Už před osvobozením českých zemí byli Němci považováni za „zkažený národ“ a za typické znaky němectví byly v programovém prohlášení Národního výboru pokládány „loupeživá síla, zvířečtělý duch a mravní špína“. Němci byli považováni za národ, který neměl šanci na nápravu, což ovlivnilo i uvažování exilové reprezentace nad variantami odsunu.⁸³

Právě příklon k radikálnímu řešení sudetoněmecké otázky a zrod nového, radikálního vztahu k Němcům se stal pro období třetí republiky určujícím. Postupně došlo ke smazání jakýchkoliv rozdílů v chápání Němců.⁸⁴

Postupimská konference, která se konala ve dnech 17. 7. – 2. 8. 1945 uznala za nutné „spořádané a lidské“ vysídlení německého obyvatelstva, které dosud zůstalo v Polsku, ČSR a Maďarsku.⁸⁵

Do začátku srpna 1945 bylo vydáno několik významných dekretů prezidenta republiky tzv. Benešovy dekrety, které v masovém měřítku změnily majetkové poměry Němců (dekret o národní správě, dekret o konfiskaci a rychlém rozdělení zemědělského majetku, dekret o principech a jednotném řízení vnitřního osídlení). Na Němce, kteří měli být postiženi za svou nepřátelskou činnost, se vztahoval dekret o potrestání válečných zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Ve

---

⁸¹ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 36.

⁸²Tamtéž, s. 37.

⁸³ Obraz Němce a Německa v protektorátní společnosti a v československém odboji. RATAJ, Jan. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. s. 227.

⁸⁴Obraz Němců a Německa v letech 1945 až 1947. Vznik soudobého českého stereotypu Němce a Německa. SCHALLNER, Dieter. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, s. 236.

⁸⁵ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 47.

vazbě se ocitly tisíce Němců, 475 jich bylo odsouzeno k trestu smrti, 443 k doživotnímu žaláři.⁸⁶

Ústavní dekret prezidenta republiky z 2. 8. 1945, č. 33 Sb. zbavoval československého státního občanství všechny osoby, které po Mnichovu a za okupace získaly německou příslušnost, nebo se z vlastní vůle přihlásily k Němcům. O zachování občanství mohli za přísně stanovených podmínek žádat němečtí antifaašisté.⁸⁷

Po zakončení konference v Postupimi bylo vysídlování Němců do sovětské zóny v Německu a do Rakouska postupně pozastaveno. Odsun se měl zahájit v prosinci, hlavní fáze měla proběhnout v roce 1946. Se zakončením celé akce se počítalo již k 1. 8. 1946. Z Československa se mělo vysídlit 2,5 milionu Němců, z toho 750 000 do sovětského a 1 750 000 do amerického pásma.⁸⁸

Vysídlovat se neměli Němci, kteří získali prozatímní osvědčení o československém státním občanství, nebo u nichž se předpokládalo kladné vyřízení žádosti o jeho vrácení či zachování. Odsun se rovněž neměl vztahovat na osoby českého (slovenského) původu, hlavně pokud šlo o příslušníky národnostně smíšených manželství, a také na obzvláště kvalifikované pracovní síly.⁸⁹

1. 3 Situace antifaašistů

Dosti složitě se po květnu 1945 utvářely osudy německých antifaašistů. Jejich oběti na životech v domácím odboji, koncentračních táborech i v exilu nebyly zanedbatelné. Asi 20 000 německých sociálních demokratů, komunistů a dalších antifaašistů prošlo věznicemi, koncentráky a bylo jinak pronásledováno. Uvědomíme-li si náročnost podmínek, ve kterých se němečtí antifaašisté různého politického smýšlení neváhali postavit na odpor nacismu, musíme plně docenit jejich odvahu a obětavost. V první fázi po květnu 1945 byli za antifaašisty uznáváni a z dosahu různých restrikcí vyjmuti ti Němci, kteří se vrátili z koncentračních táborů a věznic, nebo kteří prokázali, že aktivně podporovali český národ v boji proti nacismu ve vlasti i v zahraničí. Zpočátku nebylo zcela jasné, koho vlastně za antifaašistu konkrétně považovat, takže

---

⁸⁶STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 48.

⁸⁷Tamtéž, s. 51.

⁸⁸Tamtéž.

⁸⁹Tamtéž, s. 52.

docházelo k mnoha nedopatřením a křivdám, a to jak pokud šlo o ochranu osoby, volnost pohybu apod., tak zachování majetku.⁹⁰

Prověření němečtí antifašisté sice získali některé úlevy v právní a sociální oblasti, ale jejich existenční podmínky nebyly v žádném případě urovnané. Národní socialisté obviňovali komunisty ze snahy získávat Němce s protinacistickou minulostí na svou stranu. Přístup k tzv. antifašistické otázce se tak stával předmětem stranickopolitických sporů. Od komunistů vyšel již v létě r. 1945 návrh, že by se „opravdoví“ němečtí antifašisté měli z republiky dobrovolně vystěhovat, aby pomohli vytvářet demokratické zřízení v Německu. Úmysl komunistů byl jasný: dostat z republiky další Němce, kterých by se jinak museli z „internacionalistických“ důvodů zastávat, a současně přesunout spolehlivé kádry do Německa, aby tam prováděly politiku v duchu sovětských mocenských záměrů.⁹¹

1. 4 Poválečný odsun Němců

Je otázkou, jak nazvat samotný akt, ke kterému došlo po válce, kdy 12 milionů Němců muselo nuceně odejít do Německa.

Na postupimské konferenci se dohodlo, že pro období od 8. 5. (osvobození Československa) do 2. 8. 1945 (postupimská dohoda) se bude užívat název *vyhnání*, německy *Vertreibung*. Slovo *Flucht*, čili *útěk*, se používá v případě spontánního opuštění příslušné lokality. Jako *transfer* (německy *Transfer*) má být následně označována epocha dalších dvou let, kdy byla naprostá většina zbylých československých Němců odeslána v transportech do sovětské, americké a britské okupační zóny, a to poté, co jí byla odebrána dekretem prezidenta republiky občanská práva a československé státní občanství.⁹²

V českém prostředí se však většinou setkáváme s termínem *odsun*, resp. *divoký odsun*, kterému odpovídá německý výraz *Abschub*. Slovo odsun je eufemismus, které nucený odchod českých Němců banalizuje. V bývalé NDR se používal termín *přesídlení*

---

⁹⁰STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 57-58.

⁹¹Tamtéž, s. 58.

⁹²Obraz a vzpomínka. Několik poznámek k odsunu/transferu/vyhnání sudetských Němců v české a německojazyčné beletrii. PETRBOK, Václav. In: *Uzel na kapesníku*. s. 133-134.

- *Übersiedlung*, který měl neutralizovat nucený odchod Němců jako spořádaný přesun obyvatelstva.⁹³

K poválečnému odsunu Němců docházelo v podstatě ihned po skončení války v květnu 1945. Vyhnání Němců probíhalo neoficiálně až do srpna, kdy Němci museli ve velmi krátké lhůtě opustit své domovy a kdy si mohli vzít pouze malé množství věcí. Pak byli zařazováni do pěších kolon nebo transportů, jiní zůstali v táborech nebo ve vazbě resp. byli nasazeni na práce. Odsun Němců často probíhal za naprosto nelidských podmínek, kdy lidé např. neměli co jíst, v přeplněných táborech se šířily různé nemoci apod. Ztráty na životech německého civilního obyvatelstva se vyskytly hlavně v letních měsících roku 1945 v důsledku revolučních odsunů.

Vysídlení německých obyvatel z Brna se díky rozporům obou stran stalo jednou z nejkontroverznějších akcí konce války. Vystěhovávaní Němců z Brna začalo dne 30. května 1945. Do rána 31. května bylo z města vystěhováno na 20 000 německých obyvatel. Právě toto odsunutí bývá někdy nazýváno jako Brněnský pochod smrti.⁹⁴

Začátkem ledna 1946 byly dokončeny přípravy k tzv. řádnému odsunu Němců z Československa. Odsun měl podle původních záměrů proběhnout ve třech etapách. První měla být ukončena v polovině roku 1946 vyčerpáním stanovených kvót v okresech. V této fázi neměly být za hranice vysídlovány osoby zaměstnané v průmyslových podnicích v pohraničí, které byly zařazeny do kategorie A (důležité závody a provozy), a také zemědělství a lesnictví. Ve druhé etapě měli být do transportu zařazeni všichni zbývající Němci s výjimkou antifasistů, osob z národnostně smíšených manželství a specialistů s rodinnými příslušníky. Tato fáze měla skočit vystěhováním těch skupin Němců, kteří byli nasazeni na práce ve vnitrozemí. V závěrečné třetí etapě se měly řešit otázky vysídlení kvalifikovaných pracovních sil v průmyslu a zemědělství. U této kategorie německého obyvatelstva byla kritéria postupu ujasňována až v průběhu vlastního transferu.⁹⁵

Československé úřady prováděly velmi důkladné prohlídky odsunovaných ve sběrných střediscích a při vypravování transportů. Některé osoby se při těchto

---

⁹³ Obraz a vzpomínka. Několik poznámek k odsunu/transferu/vyhnání sudetských Němců v české a německojazyčné beletrii. PETRBOK, Václav. In: *Uzel na kapesníku*, s. 134.

⁹⁴ [online]. [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <https://udalosti.signal.cz/1305/brnensky-pochod-smrti>.

⁹⁵ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 62.

příležitostech nezákonně obohacovaly. Zacházení s Němci provázely ještě stále případy násilí a šikanování, a to jak ve střediscích, tak při sestavování transportů.⁹⁶

Ve srovnání s tzv. živelnými odsuny v roce 1945 se podmínky vysídlování Němců na jaře roku 1946 upravily. Přestože byla situace odsunutých osob ve válkou rozvráceném Německu velmi složitá, chtěli být mnozí Němci z republiky co nejdříve pryč.⁹⁷

Nová fáze odsunu Němců z ČSR nastala začátkem června 1946. V té době se výrazně manifestoval tlak na urychlení tempa vysídlování.⁹⁸

Zákon z 8. 5. 1946, č. 115 Sb. dokonce stanovil, že činy, které byly na Němcích a dalších státně nespolehlivých osobách spáchány od Mnichova až do 28. 10. 1945 a které se daly kvalifikovat v tom smyslu, že je motivovala „spravedlivá touha po odplatě“, nejsou trestné.⁹⁹

Odsun do obou okupačních pásem v Německu byl co do rozsahu a tempa nejintenzivnější v červenci 1946. V tomto období opouštělo československé území denně 12 transportů (6 do každé zóny) s celkem 14 400 osobami.¹⁰⁰

Protiněmecké nálady ve společnosti byly stále silné. Kromě obhajoby odsunu a forem jeho realizace se tehdy argumentovalo také nejružnějšími poukazy na nutnost být ostražitý před nebezpečím plynoucím z „neměnné německé povahy“ apod. Z projevů československých politiků, veřejných činitelů, publicistů a novinářů bylo možné usuzovat na hluboce zafixovaný negativní obraz Němce. V tisku se objevily výroky následujícího typu: „Němec je člověk davový, stádový“ nebo „Uniforma je odrazem německé duše“ apod.¹⁰¹

Podmínky, ve kterých se Němci v Československu ocitli na konci války a pak v jednotlivých etapách vysídlování, neumožňují důsledně rozlišit, zda k úmrtí, zavraždění, nebo jinému „zmizení“ určitého počtu osob došlo ještě v souvislosti s válečnými akcemi, nebo až v následujícím období, zda to bylo na československém území nebo mimo ně. Navíc nelze pro větší skupiny stanovit bezprostřední příčiny úmrtí (přirozené či násilné). Přestože některé údaje nejsou hodnověrné, neznamená to, že by

---

⁹⁶ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*, s. 64.

⁹⁷ Tamtéž, s. 65.

⁹⁸ Tamtéž, s. 69.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 70.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 71.

bylo možné popírat, zamlčovat nebo prostě obcházet fakt, že z různých příčin přišlo v ČSR v prvním poválečném období o život větší množství Němců.¹⁰²

---

¹⁰² STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 – 1948)*, s. 82.

2. Proměny obrazu Němce v literatuře

2.1 Stereotyp zobrazování Rakušana/Němce

Národy, zejména sousední, jsou jeden druhému zrcadlem, nastavují si je navzájem i sobě samotným... Postoje příslušníků jednoho etnika, národa, státu k příslušníkům jiného etnika, národa či jiné velké skupiny lidí, jakož i názory na stav vzájemných vztahů mívají nezdědka povahu názorového stereotypu – stereotypu, jehož základní obrys bývá dlouhodobě dosti stabilní, tvrdošíjně vzdorující radikálním změnám. Nacionální stereotypy mají ve vědomí skupin i jedinců značnou setrvalost a kontinuitu. Typizace dává lidem a společnostem určitý pocit jistoty při styku s jinými lidmi, skupinami, společnostmi.¹⁰³

Jakkoli jsou nacionální stereotypy – věrny svému názvu – stereotypní, přece podléhají změnám, zvláště pak v dobách prudkých historických proměn. Lze tedy předpokládat, že otázky a odpovědi po naší vlastní identitě a po identitě „těch druhých“ jsou nyní za dramaticky změněné společenské, politické, geopolitické situace jinak, nově situovány, redefinovány a přeskupovány.¹⁰⁴

Obraz je výsledkem ojedinelého či několikanásobného osobního zážitku. Slovníkové definice uvádějí, že obraz znamená představu, dojem, vzbuzované někým nebo něčím v sociálním okolí. Nejběžnější současné použití je poměrně zúžené na vědomé vytváření obrazu někoho či něčeho ve veřejnosti a současně zdůrazňuje, že jde o něco, co lze ovlivnit, dotvářet nebo dokonce vytvářet.¹⁰⁵

Čechové vnímali Rakousko-Uhersko jako ochránce před germánstvím Německé říše, která posilovala v monarchii svůj vliv. Uvažování o Rakousku tak znamenalo srovnávání českých (slovanských) a německých příležitostí v rakouské monarchii. Mezi Čechy panoval stranickopolitický stereotyp, že rakouská vláda je štědřejší k potencionálním škůdcům Němcům, než vůči Čechům a obecně Slovanům. Tento obraz posílil neúspěch o česko-německé vyrovnání (mezi Čechy a českými Němci)

---

¹⁰³ Česko-německé vztahy v zrcadle tisku. ŠMÍDOVÁ, Olga. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, s. 268.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ KUBIŠ, Karel. *Obraz druhého v historické perspektivě. 2. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*, s. 14.

respektive neuznání českého národa za třetí státotvorný národ monarchie. Jednání pokračovala poměrně neúspěšně do doby před propuknutím první světové války. Úspěch mýtu trpělivého, ale odstrkovaného Čecha násobil autostereotyp upřímné a nezpochybnitelné loajality Čechů k rakouskému státu. Šlo o protiargument proti domácím nacionálně orientovaným Němcům (tzv. Prušákům), kteří údajně ve všem pošilhávali po Německé říši a byli jí ochotni kdykoliv obětovat i rakouský zájem. Moderní český nacionalismus byl tvarován zásadně německým sousedem jakožto protivníkem. Tradičně byl tento vztah interpretován takto: povýšení a panovační Němci vůči vstřícným, mírumilovným Čechům usilujícím o spolupráci. Veškeré německé nacionální úspěchy tak byly vnímány jako vytvořené na úkor českých – umožněné slepým Rakouskem a zaštitěné mocnou Německou říší. Zajímavé je, že po vzniku ČSR zažili podobný pocit Němci – a oba národy vystačily s podobnou argumentací: že rozšíření národních práv stát neoslabí, ale naopak uspokojením menšin se vyhne destabilizaci.¹⁰⁶

Typický německý Michl byl zobrazován jako: „obtloustlý, rozeřvaný, hrubý násilník s degradující noční čepičkou, popřípadě kyjem v ruce, tedy pravý opak oduševnělého a mírumilovného českého Vaška.“¹⁰⁷

V 90. letech 19. století mladočeská ideologie za hlavní atribut česko-německých vztahů místo mentality a chování zdůraznila početnost a původnost. České Němce, jinak splývající s dalšími Němci tak označila – v kontrastu s Čechy – za pouhé přistěhovalce a menšinu osadníků na území Koruny české. Jednalo se mimochodem o protiargument autostereotypu českých Němců o jejich kulturní misi na tomto území.¹⁰⁸

Docházelo také k dalšímu rozvoji stereotypů. Například, že Němec je nafoukaný, Čech se považuje za málo hrdého, zakomplexovaného; Němec je pořádkumilovný, Čech uznává rezervy ve spořádanosti a čistotě svého okolí.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ NEUGEBAUER, Petr. *Národní stereotypy - minibakalárka* [online]. [cit. 2016-02-21] Dostupné z: <http://www.neup.eu/narodni-stereotypy-minibakalarka>

¹⁰⁷Tamtéž.

¹⁰⁸Tamtéž.

¹⁰⁹Tamtéž.

2. 2 Obraz vyhnání Němců v beletrii v letech 1945 - 1989

Při poznávání minulosti nejsme odkázáni pouze na psaný historický příběh, nýbrž můžeme čerpat i z ústního vyprávění a obeznámit se s minulostí prostřednictvím „orální historie“. Tento způsob vhledu do minulosti skýtá fenomenologické osvětlení minulých událostí, jehož zdrojem je zkušenost.¹¹⁰ Srovnatelný fenomenologický vhled nám ale může poskytnout též literární tvorba, zejména beletrie.¹¹¹

Vyhnání a odsun Němců bezesporu patří k nejkontroverznějším událostem české poválečné historie.¹¹²

Již koncem 40. let 20. století se v české literatuře začíná objevovat téma osidlování pohraničí. Anna Sedlmayerová ve svém románu *Dům na zeleném svahu* (1947) líčí příchod přistěhovalců do Sudet. Postoj hlavní hrdinky se mění od nenávislného odporu ke všemu německému k účastnějším a diferencovanějším uvědomování si konkrétních lidských osudů. To vše doprovází i kritika nešvarů a majetkových zločinů, které vyhnání a odsun provázely.¹¹³

V navazujícím románu *Překročený práh* (1949) je hlavní postavou komunista, ale objevuje se zde i kritika členů této strany. Někteří komunisté rozkrádají německý majetek a mnoho Čechů zachází s Němci jako se zločinci, aniž by věděli, zda jimi skutečně jsou. Tato díla však ve své době nebyla přijata pozitivně, a to zejména z politických důvodů. Nebyla psána v duchu tzv. socialistického realismu a problematizovala některé negativní jevy české poválečné společnosti.¹¹⁴

Typickým reprezentantem tohoto směru je Václav Řezáč se svým románem *Nástup* (1951). V tomto ideologickém díle je samotné téma vyhnání/odsunu jaksi převrstveno problematikou boje komunistické strany o prosazení a legitimizaci svého úsilí. I když se v románu vyskytuje mezi českými novousedlíky několik odstíněnějších postojů k starousedlíkům, naprostá většina je přesvědčena o tom, že je zapotřebí Němce co nejrychleji vysídlit. A to z různých důvodů. Doklady pro neudržitelnost dalšího setrvání Němců v Grünbachu shledává Bagár (hlavní postava) v událostech posledních

---

¹¹⁰ PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: Jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*, s. 14

¹¹¹ Tamtéž, s. 15

¹¹² Tamtéž, s. 16

¹¹³ Obraz a vzpomínka. Několik poznámek k odsunu/transferu/vyhnání sudetských Němců v české a německojazyčné beletrii. PETRBOK, Václav. In: *Uzel na kapesníku*. s. 134

¹¹⁴ PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: Jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*, s. 44

let – v mnichovském diktátu, vyhnání Čechů z pohraničí, okupaci, uzavření českých vysokých škol a odplatě za atentát na Heydricha. Tyto události jsou staveny do protikladu k postavení Němců po roce 1918. „*Copak jsme se s nimi málo mazlili? Nechtěli jsme s nimi žít jako jeden s druhým? Zradili jednou, zradí podruhé a vždycky.*“¹¹⁵

Na první pohled se zdá, že v tomto románu je centrálním tématem osidlování pohraničí a politický boj usilující o vítězství komunistické strany. Závažnějším jevem je však odsun Němců z pohraničí a jeho odůvodnění, které muselo být srozumitelné co nejširším vrstvám české společnosti.¹¹⁶

Postavení Němců v Československu po roce 1918 je v románu tematizováno pouze z perspektivy Čechů, tzn. z perspektivy dominantní většiny. Menšinový pohled Němců zde nezaznívá, takže čtenář se nedozví nic o nesnázích, které mnozí Němci po roce 1918 zažívali v důsledku problematické menšinové politiky československé vlády. Němci jsou zde vylíčení jako fašistický, agresivní a nelidský národ, na rozdíl od Čechů. Češi se identifikovali se svým státem natolik, že si ho přivlastnili i s právem rozhodování o životech druhých, kteří v něm po staletí pobývali stejně jako Češi.¹¹⁷

V roce 1955 píše katolický autor Jaroslav Durych novelu *Boží duha*, který však vychází až v roce 1969. Na začátku sděluje vypravěč čtenáři, že se nachází na pouti, na níž chce „napravovat své chyby“. Ve své podstatě je děj méně závažný než otázka, kterou vyvolává: Cítí se Češi vinni za poválečné zacházení s Němci? Jak vnímají Češi vyhnání Němců a prázdnotu, která po nich zbyla?¹¹⁸ Durychův příběh neproblematizuje jen akt vyhnání Němců, nýbrž stejně tak se vypořádává s otázkou násilí na ženách. Na konci dochází ke smíření mezi Čechy a Němci, které symbolizuje boží duha, jež je současně i metaforou nového začátku lidstva. V této metafoře je čitelný odkaz na biblický příběh o potopě a Noemově arše, kde lidstvo bylo za své hříchy potrestáno podobnou katastrofou (2. světová válka). Lítost, pokání a láska jsou předpokladem k dalšímu spolužití a ke smíření.¹¹⁹

Město na hranici (1958) je románem Karla Ptáčníka, který se rovněž zabývá

---

¹¹⁵Obraz a vzpomínka. Několik poznámek k odsunu/transferu/vyhnání sudetských Němců v české a německojazyčné beletrii. PETRBOK, Václav. In: *Uzel na kapesníku*. s. 138

¹¹⁶PEROUTKOVÁ, Michaela. *Výhnání: Jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*, s. 46

¹¹⁷Tamtéž, s. 47

¹¹⁸Tamtéž, s. 51

¹¹⁹Tamtéž, s. 52

problematikou kolektivní viny Němců. Je zde zachyceno období od konce války do voleb v roce 1946 a děj se odehrává v pohraničí, v Bruntále, v Němci tradičně obydleném městě, které je po válce postupně osidlováno Čechy z vnitrozemí. Spolu s Čechy, kteří do města přijíždějí zejména proto, aby snadno přišli k majetku, sem přijíždějí také okresní tajemník komunistické strany Honzík Kovář a jeho žena Käthe, německá antifašistka z bývalé německé říše. Kovář doufá, že lidé nahlédnou rozdíl mezi Němci-nacisty a Němci-antifašisty a překonají hranice národní příslušnosti.¹²⁰ V české společnosti fakticky neexistuje vůle rozlišovat mezi Němci a uznat jejich antifašistickou činnost. Jako protipól k vyhrocenému nacionalismu, reprezentovaném širokou vrstvou české společnosti, je v románu vylíčen antinacionalismus, který ztvárňují předváleční komunisté.¹²¹

V roce 1974 vychází v samizdatu a v exilu román Oty Filipa *Nanebevzetí Lojzka Lapáčka ze Slezské Ostravy*. Jedná se o mnohvrstevnou mozaiku založenou na konstrukčním principu opakování, variací a evokací. V pohledu na dějinné události v něm dominuje deheroizace a depatetizace, plebejské stanovisko člověka, který se neřídí ideály a ideologiemi, ale snahou přežít. To se promítá i do zobrazení vztahu Čechů, Němců, Poláků a Židů a do obrazu nacistické okupace, revoluce 1945 a následného vysídlení Němců. Román tak relativizuje tradiční rozdělení rolí obětí a viníků, dobra a zla, jak se s ním setkáváme v české i sudetoněmecké literatuře s tématem vyhnání či odsunu.¹²²

Pro srovnání bych uvedla i dva romány vydané německými autory, kteří reprezentují opačný pohled. Jedná se o Josefa Mühlbergera, který v roce 1951 vydává román *Šibenice na vinici*. Autor zde popisuje události posledních dnů konce války v Praze. Vypravěč příběhu si je vědom toho, že Němci nesou vinu na holocaustu, to však neopravňuje Čechy k tomu, aby jim opláceli stejnou mincí. V chování Čechů vidí pomstychtivost a svévůli. Když internovaní Němci znovu pohřbívali Židy, nebylo to proto, že by Čechům záleželo na Židech, ale proto, že jim záleželo na Němcích, na tom, aby na vlastní kůži pocítili nelidskost. Vypravěč povídky má na jedné straně pocit viny, na druhé straně však tvrdí, že osobně nikomu neublížil. Odmítá kolektivní vinu, kterou

---

¹²⁰PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhnání: Jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*, s. 72

¹²¹Tamtéž, s. 73

¹²²ZAND, Gertrude. *Vertreibung, Aussiedlung, Transfer im Kontext der tschechischen Literatur*, s. 124

Češi přisuzují všem Němcům bez rozdílu.¹²³

V románu *Čas nikoho* (2004) Jörga Berniga si Češi a Němci vyprávějí své životní příběhy, a umožňují tak těm druhým nahlédnout do svých osudů, které jsou veskrze tragické jak pro Čechy, tak pro Němce. Každý ze zúčastněných začne vnímat neštěstí ostatních, což narušuje zavedené paradigma obět'/viník a poukáže na mnohovrstevnatost obou pojmů. Obraz Čechů jako obětí, jenž byl částečně reakcí na Mnichovskou dohodu z roku 1938 a jenž byl na konci války ještě posílen, je zde narušen osobními příběhy českých postav. Stejně tak je zpochybněn obraz Němců jako viníků, který po válce převládal v české společnosti.¹²⁴

V zásadě se dá říci, že v období „budování socialistické společnosti“ jsou Němci zobrazováni v beletrii jako viníci, často je zde patrný vypjatý nacionalismus ze strany Čechů. Hlavními postavami jsou většinou komunisté, kteří představují kladného hrdinu. Katolická literatura představuje krok ke smíření. Naopak z pozice německých autorů je Němec viděn jako oběť, Bernig (zřejmě vzhledem k odstupu času) podobně jako Durych se snaží již o vzájemné pochopení obou národů.

2. 3 Česká beletrie psaná po roce 1989

Představa obrazu Němce se po roce 1989 výrazněji proměnila se změnou politického režimu. Na jednotlivých beletristických dílech napsaných právě po revoluci můžeme formou komparace jednotlivá díla a jejich obrazy porovnat.

Stereotyp je definován jako aplikace hotových, zažitých, zjednodušených schémat či klišé, jež většinou nejsou založena na autentické zkušenosti.¹²⁵

Pro přesnější představu budou rozebrány a porovnány následující knihy: *Za trest a za odměnu* (Anna Zonová), *Peníze od Hitlera* (Radka Denemarková), *Vyhánění Gerty Schnirch* (Kateřina Tučková) a *Němci* (Jakuba Katalpa)..

---

¹²³PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhánění: Jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*, s. 58

¹²⁴Tamtéž, s. 38

¹²⁵KUBIŠ, Karel. *Obraz druhého v historické perspektivě. 2. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*, s. 14.

2. 3. 1 Anna Zonová: *Za trest a za odměnu* (2004)

Román Anny Zonové zahrnuje období druhé poloviny dvacátého století, kdy se nám na pozadí osudů jednotlivých postav odhaluje celá škála historických událostí poválečného Československa – od odsunu Němců ze Sudet, přes politické procesy 50. let, dále období normalizace a porevoluční euforie a vystřízlivění.

Odsun Němců je zde zmíněn vlastně pouze okrajově, nicméně je de facto spjat s osudem hlavních hrdinů. Lise, jedna z klíčových postav, hned v úvodu knihy zmiňuje:

„Vysídlili jsme dva a půl milióny Němců. Nepřátel. Oni hovoří o vyhnání. A taky bezpráví. Nevědí, že věčně někdo někoho bude vysídlovat a vyhánět.

Ale já se svým mužem víme dost o nepříteli. Tedy mužem, který je mrtvý. Spíš oběšený, abych byla přesná.

Nechtěli to území opustit. Budou určitě volat i padesát let poté. O nespravedlnosti, o lásce k místům, kde se narodili nebo kde se mohli narodit. Jsem na jejich území. Nevím, po čem mají ten smutek. Je tu zima. Úděsná. Ve vyhnanství je vždycky chlad. I když můj muž neznal. Skutečně ne. Nevím, jak se to mohlo stát. Vždyť nám šlo o blaho. Skoro pro všechny. Pro nepřítel ne, to se rozumí. Vidím, že jsem se spletla. Ani ostatní si to blaho nezaslouží.“¹²⁶

Knihou nám mozaikovitým vyprávěním prostřednictvím jednotlivých postav podává obraz života lidí v Sudetech v druhé polovině 20. století. Z jejich pohledu si čtenář postupně skládá ucelenou představu o tamních poměrech. Důležitější než děj, který vlastně zde ani jakoby nebyl, je popis prostředí a krajiny, sociální, generační a národnostní rozvrstvení obyvatel této části země.

Celý příběh je vyprávěn útržkovitě prostřednictvím jednotlivých postav – Lise, Jozefa, Terezy a Marka. Lise, která pochází z bohaté rodiny právníka, je provdána za

---

¹²⁶ ZONOVÁ, Anna. *Za trest a za odměnu*, s. 7.

Reného. Postupně přejímá jeho názory a stává se z ní zarputilá stalinistka, která ani postupem času si neuvědomuje, jakých chyb se „její“ soudruzi dopustili. René je v podstatě obětí „svého“ režimu a sám sklízí, co zasel – je souzen za velezradu a nakonec oběšen. Mají spolu dvě děti, Rudolfa a Martu, které pak Lise vychovává sama. Jsou odsunuti z Prahy do pohraničí, do oblasti Sudet na severní Moravu a Lise je donucena pracovat jako dělnice v továrně. Cítí se zde povýšeně, nikdy nezapadne do prostředí lůzy, jak sama říká.

„Mne se z toho nic netýká. My jsme bojovali za ideu a tahle spodina s ní přeci nemá nic společného. Dělnická spodina. Jenže jak jsem se tu octla? Mezi nimi? V první bojové linii práce. Ne, takhle jsem si to opravdu nepředstavovala. Že mne sem vyženou. Takhle ne.“¹²⁷

Druhou rodinou je rodina Marie a jejích dětí Jozefa a Terezy. Jsou rusínského původu a do Sudet se dostávají ze zapadlého koutu předválečného Československa. Jsou zde zobrazeny postavy podstatně jednodušší, které však nezpůsobily tolik zla, jako ti, kteří chtěli pro všechny „lepší zítřky“ a pak se paradoxně stali obětí svého přesvědčení. Nejdále z této rodiny se vypracuje Tereza, která vystuduje vysokou školu a její osud se později spojí s osudem Rudolfovým, jejím pozdějším manželem. Jako jediná ze čtyř hlavních postav se dokáže vzepřít osudu a ze Sudet odejít. Kromě Rudolfa zde vystupuje i postava Marka, básníka, který je Tereziným milencem a osud Terezy pouze dokresluje. Jozef je zde zobrazen jako primitivní alkoholik, člověk bez budoucnosti, který se dostává nakonec do psychiatrické léčebny. Všechny postavy jsou silně ovlivněny prostředím Sudet, kde se střetávají lidé různého původu – Češi, Němci, Rusíni, Cikáni.

Proč dostala kniha název *Za trest a za odměnu*? Trest a odměna jsou dva protiklady, stejně jako jsou protikladné i tyto dvě rodiny. První z nich se dostává z Prahy do pohraničí za trest – René zradil soudruhy, zradil myšlenku socialismu, jeho rodina musí být potrestána. Naproti tomu Marie s rodinou jdou z horšího do lepšího, je to pro ně odměna, dostat se více do vnitrozemí. Sama Lise o pohraničí říká:

---

¹²⁷ ZONOVÁ, Anna. *Za trest a za odměnu*, s. 9.

„Posílali jsem je sem za odměnu. Dostali půdu a lesy. A oni vypadají takhle a jsou nevděční. Je pravda, že potom jsem jim ji zase sebrali.

„V zájmu velkých věcí se nesmíme zabývat hloupostmi,“ to říkal vždy René. Býval tvrdý. Do doby než ho oběsili. “¹²⁸

Zajímavé je, že Lise viděla nespravedlnost jen v tom, co se událo jí a její rodině. Nikdy si připustila, že i ona mohla udělat něco špatně, že by ona a její manžel pochybili.

„Vyhnanství v pohraničí. Moje děti, které studovaly s takovými problémy. Kdyby nezasáhl Crhónek, Reného přítel ještě z Moskvy, Rudolfa by na ekonomii vůbec nevzali. „Nejhorší na tom všem byla nespravedlnost. “ Ale já si nestěžuji. “¹²⁹

Lise se dost cynicky zmiňuje i o Židech:

„Taky bylo dost problémů s židy, co po válce zbyli a vrátili se. Museli jsme je vysídlit, co taky s lidmi, kteří jsou frustrovaní z pobytu v lágrech. Mají vyvražděné celé rodiny. Nikde se jim nedaří zakotvit.

„Tohle je řešení,“ říkal René. Později spočítali – tu pomoc.

„Jak se chceš jinak zbavit lidí, které nikdo nechce?“ osvětloval mi to René.

Přesunutí dobrovolníků mu později přičetli k obvinění. Prý je poslal do vlasti za odměnu. Takový nesmysl. Vždyť jejich vlast je přece tady, kde se narodili a všechno podrobně znají. “¹³⁰

Vztahy mezi lidmi se proměňovaly v čase v souvislosti s prožitými událostmi. Nejmarkantnější je to opět u Lise a Reného, kteří se před válkou stýkali s židovskými Němci Renierovými. Před válkou byli stejně jako Lise a René zapálenými komunisty,

---

¹²⁸ ZONOVÁ, Anna. *Za trest a za odměnu*, s. 26.

¹²⁹ Tamtéž, s. 203.

¹³⁰ Tamtéž, s. 73.

po válce se ale jejich přístup změnil. Přiklonili se k židovskému náboženství, a tudíž byli pro komunistickou společnost nežádoucí. Později byli i za pomoci takových jako René „dobrovolně“ posláni do Izraele – jako za odměnu.

„Stýkali jsme se s Réniérovými. Bratrem a sestrou. Jejich rodiny jsme znali ještě před válkou. Tenkrát byli zcela oddáni naší věci. A teď, po všech těch hrůzách, jako by zvlažněli. Franz Reniér hovořil tak podivně tiše. Johana nemluvila vůbec.

Přitom Franz býval skvělým novinářem. Německým. Jeho literární kritika v Německých listech vyvolávala vždy ohromné vášně. Lhostejnost nezanechávala nikdy.

Ted' tvrdil, že když vlastně nebyl a nezůstal Němcem, nemůže být řeč ani o novináři. Tak takové řeči vedl.

Tvářili se bolestně zpupně, když René hovořil o nové budoucnosti.

„Ztratili víru, tu naši,“ říkal mi po jejich odchodu René. „Je riskantní se s nimi stýkat.“¹³¹

Stejně nežádoucí byly i řádové sestry a kněží. Museli být také odstraněni z dohledu ostatních. René se na tom nemalou měrou podílel.

„René nechal všechny ty církevní horlivce přesunout do hor. „Aby zchladli“, jak se smíchem říkal. Některé z nich tu potkávám. Nenosí na sobě přirozeně šat, ve kterém se cítili tak výlučně a jaksi nad námi.

„Řádové sestry dělají na farmě“, s tím došla Vidmuchová. „Jsou to hodné ženské“, neopomenula dodat. „Žádné zrádkyně.“ Tím asi myslěla mě.“¹³²

Lise se dívala s despektem i na věci, které zůstaly po Němcích.

„I to nádobí musím používat jejich. Německé. Protože mi zůstal pouze jeden

---

¹³¹ZONOVÁ, Anna. *Za trest a za odměnu*, s. 74.

¹³²Tamtéž, s. 75.

sváteční servis, který zachránila máti. Ostatní porcelán, přibory a celé vybavení kuchyně mi nedovolili odvézt. Kdo si s ním asi teď užívá? “¹³³

Zonová zde zmiňuje i otázku omlouvání se za hrůzné činy. Je pak úplně jedno, zda se jedná o zrudnosti fašistického či komunistického režimu, podstata je vždy stejná.

„To jsme pak spokojeni, jak všichni prohlédneme. Za hrůzné činy se pak dodatečně omlouvají ti, co u toho nebyli, nám, co jsme u toho rovněž nebyli. Omluva se poslouchá dobře, obzvláště když se někdo známý a významný omlouvá všem. Tedy i mně. Alespoň já si omluvu vždycky přivlastním.

„Ten, co se omlouvá, to ani tak nemyslí a taky tím nic nepokazí,“ to mám od Terezy. “¹³⁴

Autorka zde velice názorně ukazuje paralelu vyhnání Němců a vyhnání zrádců (v tomto případě zrádců režimu). Obě skupiny byly odsunuty na okraj společnosti, ostatní se na ně dívali s despektem a opovržením. Podstata je stejná, ti lidé se něčím „provinili“, a to tím, že patřili k nějaké skupině, která něco způsobila. Kolektivní vina je viditelnější u Němců, ale i uvědomělá komunistická rodina se dostává do soukolí režimu a je odsouzena za „velezradu“.

Otázkou zde zůstává, zda vyhnání Němců z vlasti bylo pro Němce odměnou či trestem. Přihlédněme nyní k faktorům zde popisovaným, tj. těžké sociální podmínky v Sudetech, národnostní složení, ale i nelehké politické podmínky druhé poloviny dvacátého století, a zamysleme se nad otázkou, zda pro konkrétní lidi bylo vyhnání křivdou či přínosem? Trestem či odměnou? Pochopitelně nemůžeme paušalizovat, ale z pohledu popisovaného autorkou bych se zpětně přiklonila k názoru, že v konečném důsledku, přes křivdy a hrůzy tehdy prožité, si někteří lidé, a to hlavně ti, kteří odešli do tehdejšího západního Německa, minimálně materiálně i sociálně polepšili.

---

¹³³ ZONOVÁ, Anna. *Za trest a za odměnu*, s. 76.

¹³⁴ Tamtéž, s. 199.

2. 3. 2 Radka Denemarková: Peníze od Hitlera (Letní mozaika) (2006)

Kniha s názvem *Peníze od Hitlera* byla napsaná v roce 2006 Radkou Denemarkovou. Příběh se odehrává ve 20. století, konkrétně v roce 1945, a pokračuje až v současnosti do roku 2005.

Román začíná prologem, v němž se nacházíme v současnosti a autorka nás seznamuje s matkou, otcem a synem Denisem. Pětiletý Denis si hraje na zahradě v jabloňovém sadu a nachází lidskou lebku. Matka s otcem se Denise vyptávají, kde lebku našel. Když večer dají Denise spát, vydají se hledat něco dalšího na ono místo, na kterém Denis vyhrabal lebku. Denis ještě dlouho nemůže zapomenout na onen předmět. O dva roky později se ale do rodiny narodí sestra Nataša a Denis na předmět zapomíná.

V první kapitole s názvem „Návrat první (léto 1945)“ se ocitáme v poválečné době, kdy se hlavní postava Gita Lausmannová vrací domů do Puklic. Gita byla odvedena jako německá Židovka s celou svou rodinou do koncentračního tábora. Gita do Sudet přichází sama a obává se, co ji doma vlastně čeká. Prožívá utrpení a bolest, že se již nikdy neshledá se svou rodinou. Mimo jiné mluví o jabloňovém sadu jako o svém domově.

„Zastavím se v jabloňovém sadu. V našem jabloňovém sadu.

Jsem doma.“¹³⁵

Dále Gita vzpomíná na dětství a na své blízké. Nežije plnohodnotný život, cítí se být spíše vnějším pozorovatelem. Nevzdává se, snaží se najít způsob jak život přežít.

„Na každém čtverečním centimetru vyslídím dotek svých nejbližších. Dotek života, který jsem žila. Ted' život pozoruju. Však já najdu způsob, jak život přežít.“¹³⁶

Gita si je moc dobře vědoma toho, odkud pochází. Je zdrcená a otupělá, a navíc začíná mít pocit, že vlastně nikam nepatří. Domů se těší, ale zároveň cítí strach z toho, jak ji obyvatelé Puklic přijmou.

---

¹³⁵ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 22.

¹³⁶ Tamtéž, s. 23.

Po příchodu do svého rodného domu zjišťuje, že jejich dům obývají cizí lidé. Muži a ženě vysvětluje, že je to dům její rodiny. Gita se však dozvídá, že rodinný majetek už jí nadále nepatří. Nechápe, proč se k ní chovají hrubě a jsou na ni zlí.

„Ty spratku jeden, tak vy si nedáte pokoj, tři měsíce po válce a vy, skopčáci zrůdný, zas vylezáte ze svých děr, náckové prohnili.“¹³⁷

Zmatenou Gitu odvede neznámý muž do stodoly, kde se setkává i s dalšími lidmi. Poznává některé z mužů, např. Ládínka Stolaře, který pracoval u jejího otce jako dělník, nebo Kleina, holiče, ke kterému dříve chodívali. Ladínek Stolař se ke Gitě nezná. Gitě se místní vysmívají za její německý původ (přitom je i napůl Češka). Gitin otec byl v Puklicích významným hospodářem, který dával lidem práci. Rodina Lauschmannových tak byla mezi obyvateli Puklic velmi oblíbená. Teprve po válce se vše změnilo. Místní dávají Gitě za vinu to, že jako „Němka“ může za válku.

„Táák? Lauschmannová? A jestlipak je todle český jméno? Je tvůj fotr Čech?“¹³⁸

„Můj tatínek zemřel. Můj tatínek zemřel, protože byl Žid.“

„Německej Žid.“¹³⁹

Gita pracuje na statku nejdříve jako podřadná pracovní síla. Nesvěřují jí zodpovědnější práci, jelikož není spolehlivá. Rozhodne se tedy promluvit se Stolařem. Místo toho ji ale zbijí do bezvědomí bičem a potlučenou ji hodí do stodoly. Gita nechápe, proč se s ní takhle jedná a přeje si rozluštění všeho, co se kolem ní děje. Cítí se vnitřně slabá, jako stařena, ale nevzdává se. Zpětně vzpomíná na krásné okamžiky svého života, kterých si nesmírně váží.

Podle Benešových dekretů propadl Němcům veškerý majetek na základě principu kolektivní viny. Novými oficiálními majiteli se tak stali Češi, mezi které byl majetek postupně přerozdělován.

---

¹³⁷ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 31.

¹³⁸ Tamtéž, s. 32.

¹³⁹ Tamtéž.

„Tady nejni žádný tvoje doma. Žádnej haus už nejni tvůj. Tady už není tvýho nic. Válku jste prohráli. Jménem prezidenta republiky propad celej váš majetek státu. Všechno jsme po právu zabavili. Už jsme se s tebou, ty smrade, mazali až dost. Máme jinačí starosti, než tady pauzírovat. A fůru práce. Vina tvý familije je nezvratná. Podstatná byla a je vobcovací řeč. A ausgerechnet u vás se za zavřenyma dveřma šprechtilo vostošest.“¹⁴⁰

Pukličtí muži chtějí nechat Gitu ve stodole zemřít hladem a žízní. Sestra Ládinka Stolaře ale Gitu zachraňuje před smrtí, nosí jí potají jídlo a pití. Poté ji odvede k silnici, aby mohla nastoupit na transport do sběrného tábora. Gita se dozvídá, že musí odejít, jinak by ji pukličtí muži zabili.

Gita je ve sběrném táboře svědkem nelidského zacházení. Sběrný tábor se podle ní moc neliší od nacistického pracovního tábora. Dochází k násilnostem a nezřízenému chování vůči odsunutým Němcům.

„Přestože jim v noci znovu prohrabávají kufry přepásané řemeny a zabavují cenné věci. Bez rozpaků chtivými pařátky promíchávají obsahy batohů a skrýše vnitřních kapes u saka. Hnětou ženám prsa pod klopami blůzek a chechtají se, proplácávají ze všech stran těla svých obětí a strhávají hodinky, řetízky. Náušnice, u nichž se nezdržují s rozepínáním. Stačí mocné trhnutí, úpěnlivé zaječení a zlaté ozdobné třpyty na ušních lalůčkách se promění v granátové, kapající, slzné ozdoby.“¹⁴¹

Gita se také v táboře setkává se ženou, která byla i se svým mužem v Henleinově straně. Uvědomuje si, že tahle žena je v táboře svou vlastní vinou, jelikož byla vždycky proti Čechům.

Gita se rozhodne, že se chce z tábora dostat pryč. Při útěku je ale chycena, a tak se dostane k důstojníkovi. Gita mu vysvětluje, že je v táboře nedopatřením. On se slituje a pomáhá jí dostat se pryč. Na vlastní riziko odveze Gitu k tetě Otle.

„Jediné, co pro tebe děvenko, můžu udělat, než se situace vyjasní, je dostat tě odsud, vyreklamovat tě. A taky se pokusím urychleně kontaktovat tu tvoji tetu. Je Češka?“

---

¹⁴⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 34.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 60-61.

„Je.“

„Dobře, uvidíme.“

„Teda...podle mě.“

Podá mi štůsek papírů, konečně zvedne zkalené, nevyspalé oči. Stísněné štětinatými markýzami.

„Já jsem taky jenom člověk.“¹⁴²

V druhé kapitole s názvem „Návrat druhý“ se ocitáme v přítomnosti v roce 2005. Z Gity Lauschmannové se stala patoložka. Gita se po šedesáti letech vyrovnává s křivdami, které na ní byly během války a hlavně po válce spáchány. A s dobou také přichází spravedlnost.

„Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu potvrdil konfiskaci jako čin, kde argumenty a rozhodnutí byly účelově zkreslené. Rudolf a Ulrike Lauschmannovi byli rehabilitováni. Úřady stvrdily, že nebyli kolaboranti ani Němci.

Byli řádnými československými občany.“¹⁴³

Gita se vrací do rodných Puklic se svou vnučkou Barborou, která se na rozdíl od Gitiných dcer o minulost své babičky zajímá a která jí se vším pomáhá. Sřetává se zde s obyvateli Puklic, kteří se k ní chovají hrubě. Bojí se, že by chtěla Gita svůj majetek zpět. Nahlízejí na ni stále stejně jako na „tu odsunutou Němku“. Ona ale nežadá navrácení majetku, pouze chce na počest svého otce zřídit muzeum zemědělství a pomník. Setkává se s Ladislavem Stolařem (synem Ládínka Stolaře), s Denisem (synem ženy, která Gitě pomohla utéct), Kleinem a dalšími muži.

Gita je překvapená s jakým opovržením se k ní místní chovají. A to i přesto, že byla celou dobu nevinnou obětí a že je plně v právu. Při projednávání ohledně majetkového vypořádání se k ní muži chovají neuctivě. Vytahují na ni citlivé informace, např. to, že se Gita léčila v psychiatrické léčebně.

V další části nás autorka zavádí do Gitiny minulosti. Dostáváme se do období Gitiných studií, kdy se seznamuje s manželem Adolfem, s kterým měla i syna Rudolfa. V bytě, ve kterém žila se svým manželem, synem a tetou Ottlou, se jednoho dne na jeho prahu objeví tři muži, kteří žádají po doktorce Gitě lékařské ošetření. Gita si nevšimne,

---

¹⁴² DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 72.

¹⁴³ Tamtéž, s. 83.

že jsou muži pod vlivem alkoholu či drog, a pozve je dál. Během návštěvy ji muži brutálně znásilnili, zlomili jí obě ruce, a přímo před jejíma očima jí zabili syna Rudolfa. Celou událost dával Adolf Gitě za vinu. Napsal sebelítostivý dopis a oběsil se. Gita tak přišla o své dítě i o svého manžela.

„Útok byl nenadálý.

Když jsem se shýbala k jeho břichu, oběma rukama mi stiskl hlavu a trhnul s ní směrem dolů, níž, mezi jeho stehna. Držel mou hlavu v bolestivých kleštích. A zbylí dva prohmátli moje ňadra, ta krásná ňadra, oblá, nalitá mlékem. Bránila jsem se zuřivě, svou kůži jsem, vážený pane Stolaři, nedala zadarmo. Zlomili mi levou ruku. Tady — chcete si sáhnout? Pak pravou. Je to zvláštní pocit. Ležet se zlomenýma rukama. Ochromený pták. Co nemůže máchat křídly. Nemůže se pohnout z místa. Neomdlela jsem. Nekřičela. Vedle spal čtyřměsíční syn. Já se modlila, ať se neprobudí. Že to vydržím. Pak odejdou. Odejdou a bude...klid. Jednou odejít musí. A tak se na mně vystřídali. Na kuchyňském kanapi. Chcete podrobnosti? “¹⁴⁴

„Jenomže můj chlapeček se probudil. Zaslechla jsem jeho vrnění. Začala jsem kvílet, abych přehlušila pláč, ale volal mne hlasitěji, znovu a znovu, ječela jsem, zacpali mi pusou. A ten jemný pláč zaslechli...Přinesli ho...Přinesli ho a...Zabili. Před mýma očima. “¹⁴⁵

Tento hrůzný zážitek Gita vypráví také před přítomnými muži v Puklicích, kteří se zachovají netaktně. Podivují se nad tím, co všechno se Gitě během života stalo. Případá jim, že je toho na jednoho člověka přespříliš, a že je to celé až moc velká náhoda. Muži zpochybňují a zlehčují Gitino tvrzení, nevěří jí. Gita se po jejich reakci nakonec rozhodne požadovat i navrácení majetku, který byl její rodině neprávem zabaven.

V kapitole s názvem „Návrat třetí“ se ocitáme v roce 2005. Denisova matka vypráví synovi příběh, a tím se vlastně dostáváme zpět do roku 1945. Denis se dozvídá o majetku, který po válce připadl jeho rodině a který byl získaný na základě domněnky, že se již nikdo po válce z Lauschmannovy rodiny z koncentračního tábora nevrátí.

---

¹⁴⁴ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 110-111.

¹⁴⁵Tamtéž, s. 111.

Dále se dozvídá krutou pravdu, která postihla Gitu a jejího bratra Adolfa (Adina). Matka po válce pomohla Gitě přežít, když jí umožnila útěk ze stodoly a poslala ji do sběrného tábora. Naopak Adina, který se vrátil domů o pár týdnů dříve, nechali muži ve stodole vyhladovět a jeho tělo zakopali v jabloňovém sadu. Jeho ostatky pak našel pětiletý Denis v jabloňovém sadu, jak se čtenář dočetl v prologu knihy.

Denis matce přisuzuje velkou část viny. Odsuzuje ji a nemá pro ni pochopení. Matka tvrdí, že měla strach a ospravedlňuje si to tím, že zachránila život alespoň Gitě. Denis si začne uvědomovat, jak moc byl celou dobu pošetilý a hloupý. Vinu vnímá za celou svou rodinu, a i on sám se cítí být zčásti vrahem.

V další kapitole s názvem „Návrat čtvrtý“ se Denis rozhodne, že pomůže Gitě a přesvědčuje obyvatele Puklic, aby souhlasili s pomníkem na památku jejího otce. Někteří obyvatelé tím ale nejsou nadšeni. Proto se Denis snaží vyjednávat přímo se starostou Stolařem, aby se pokusil přesvědčit místní obyvatele Puklic. Gitě ale Stolař ustupovat nechce, natož se jí omlouvat. Jediným východiskem je pro něj rozřešení soudní cestou.

V poslední kapitole s názvem „Návrat pátý“ autorka zmiňuje, co všechno bylo rodině Lauschmannových na základě Benešových dekretů zabaveno. Gita se sbližuje s Denisem a jako dva přátelé spolu tráví hodně volného času.

„Paní doktorko, já jsem ten poslední, kdo by chtěl obyvatele Puklic bránit, to víte sama nejlépe. Jenomže...většinou se tak chovají z nevědomosti, historické souvislosti se jim pletou. Nevnímají kontext. Oni nejsou schopni rozlišovat mezi jednotlivci..., ať už dělali cokoliv a žili kdekoliv.“¹⁴⁶

„Vás třeba nikdy nezajímalo, jak žila za války česká menšina? Mě ano, mě to poslední dobou zajímá hodně. Němci byli zhenleinizovaní tak, že tam nešlo žít. Řadu Čechů vystěhovali bez náhrady. Několik hospodářství zabral útvar SS Auswanderungsfund für Juden, plno domů a koželužnu.“¹⁴⁷

„Jistě, jistě. Víím, kam tím míříte. Že všichni Němci byli Hitlerova pátá kolona. Já to víím. Že zblbli. Já to víím, že i někteří pukličtí Němci vítali hajláky slavobránami. Já to víím, jak moc chtěli dokázat, že si své připojení k říši zaslouží.“¹⁴⁸

---

¹⁴⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 221.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 222.

¹⁴⁸ Tamtéž.

„Úplně stejně zblbli Češi v roce čtyřicet pět. Jenomže Češi měli být bystřejší, Denisi. Prožitých šest let je mohlo varovat. Měli dalším zruďností zabránit. A především, a to si, Denisi, jednou provždy zapamatujte: já nechci být odškodněna jako Němka. Já chci být odškodněna jako člověk, kterému se stalo bezpráví. Jako člověk, jako občan, který byl postižen neprávem. Chci, aby se řeklo, že tady byl páčán zločin.“¹⁴⁹

Gita s Denisem si užívají života a společně tráveného času. Gita si začne psát své vzpomínky a Denis ji přesvědčuje, aby po dokončení deník vydala. Smrt Gitu ale postihne právě při psaní jejích vzpomínek.

V poslední kapitole nazvané „Návrat šestý“ se odehrává Gitin pohřeb, na který se sjede velké množství lidí. Gitina vnučka Barbora se snaží o dosažení spravedlnosti a usiluje o navrácení zabaveného majetku.

Kniha končí závěrečným epilogem. Čtenář se ocitá v domě Denisovy matky, která umírá na infarkt.

Román s názvem *Peníze od Hitlera* od Radky Denemarkové byl napsaný v roce 2006. Samotný název je vysvětlen na konci knihy, kde peníze od Hitlera představují finanční odškodnění osobám, které byly vězněny v koncentračních táborech.

Příběh se odehrává převážně v Sudetech, kam se hlavní postava Gita Lauschmannová vrací v roce 1945 z koncentračního tábora. Vrací se do rodných Puklic do svého domu, kde na ni však čeká nemilé překvapení. Německý majetek připadl podle Benešových dekretů státu, proto i jejich dům teď patří jiným majitelům - Čechům. Češi se k ní chovají hrubě, nechávají ji otročit na statku, a posléze ji nechávají vyhladovět ve stodole. Zachrání ji ale sestra hlavního nepřítele Ládínka Stolaře, která jí nosí potají jídlo a pití. Následně jí pomůže v útěku do sběrného tábora. Gita je tak už podruhé nedobrovolně vyhnána ze svého domova. Ze sběrného tábora jí zase pomůže k odchodu jeden z důstojníků, který jí na vlastní riziko dostane k tetě Otle. Na tomto příkladu autorka uvádí, že ne všichni Češi či Němci jsou stejní, a že se mezi lidmi najdou i výjimky.

Autorka popisuje poměrně explicitně některé z brutálních událostí Gitina života. Gita se během studií již jako matka a manželka stala obětí krutého znásilnění, při

---

¹⁴⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 222.

kterém jí zlomí obě ruce a přímo před jejíma očima jí zabijí malého syna. Gitin manžel jí dával celou tragickou událost za vinu a oběsil se na půdě domu. Gita tak přišla nejen o syna, ale i o manžela.

Gita se mimo jiné po dlouhá léta snažila o rehabilitaci rodičů, což Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunistů nakonec potvrdil, že Lauschmannovi nebyli kolaboranty ani Němci, ale řádnými československými občany.

Gita jako Židovka s českoněmeckou národností byla nevinnou obětí po sobě jdoucích režimů 20. století. Nejdříve byla odsunuta jako Židovka a oběť nacistického režimu do koncentračního tábora, později vyhnána jako Němka do sběrného tábora. Stala se obětí krutých činů během války i po válce jako osoba, na které byl nespravedlivě uplatňován princip kolektivní viny.

Denemarková se snaží poukázat na to, že tato témata se netýkají pouze minulosti, ale jsou nesmírně důležitá i pro další poznávání a porozumění celkového obrazu našeho světa. Důležitým aspektem je také vnímání skutečností v širších historických souvislostech. Na skutečnosti je potřeba nahlížet ze širší perspektivy, a ne pouze černobíle.

Autorka využívá prolínání časových rovin, a tím v čtenáři vytváří ucelenější dojem z celého příběhu. V knize se vyskytují vulgarismy a obecná čeština, která doplňuje charaktery některých vesnických postav. Pro udržení klidu si hlavní postava často opakuje větu „Hlavně se udržet v lati, nezkolabovat, neječet“. I přes veškeré křivdy a krutosti, které se jí během života udály, se Gita nikdy nevzdala a statečně bojovala za spravedlnost až do poslední chvíle.

2. 3. 3 Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch (2009)

Román *Vyhnání Gerty Schnirch* vydaný v roce 2009 Kateřinou Tučkovou, která je i jednou z nejmladších interpretovaných autorek (nar. 1980), přivádí čtenáře do 20. století, konkrétně válečného a poválečného období v Brně a na jižní Moravě. Nejdůležitějším momentem celého díla je noc z 30. na 31. května roku 1945, kdy je hlavní postava Gerta Schnirch se svou teprve několikaměsíční dcerou vyhnána společně s ostatními Němci z Brna směrem na Vídeň. Vyčerpávající pochod končí v Pohořelicích, kde na následky nemoci zemře mnoho vyhnanců. O této události se později hovoří jako o brněnském pochodu smrti.

Prologem na začátku románu se ocitáme v průběhu brněnského pochodu smrti, do něhož je zařazena i hlavní postava knihy, Gerta Schnirch. V úvodní části knihy s názvem „Válkou s cejchem Schnirchů“ se autorka příběhu vrací do minulosti o několik let zpět, kdy je hlavní postava Gerta ještě dítětem. Gerta Schnirch je dcerou německého otce Friedricha Schnircha a české matky Barbory Ručkové. Gerta tedy pochází z českoněmeckého smíšeného manželství. Rodina Schnirchova společně i s Gertiným starším bratrem Friedrichem žila v Brně v jednom z bytů v brněnské čtvrti zvané Bronx. Gerta se o politické dění jako malá v podstatě vůbec nezajímala, proto přicházející válku a následně i průběh války zpočátku příliš neregistrovala. Bohužel se jí ale později nevyhnula. Gertinou zálibou bylo kreslení. Pravidelně docházela do kurzu, který vedl pan učitel Kmenta. Velice ji zasáhlo zmizení učitele a zrušení jejího oblíbeného kurzu. Po těchto událostech teprve začala chápat matčiny narážky, které od ní čas od času slýchávala.

*„Ted' už bude všechno jinak a nikdo už nebude tak šťastný jako dřív, řekla Gerta a otočila se k Janince.“*¹⁵⁰

„Válka byla dlouhá. Začala nenápadně, aniž by si Gerta všimla, a rozpínala se, až nakonec vklínila do všech koutů jejich života. Zrušením kurzu pana Klemty to začalo a pokračovalo plíživě až k nim, domů, přímo do jejich kuchyně, kde se otec nad novinami smál, když jim předčítal, jak z kavárny Esplanade hnali svlečeného Žida tak

---

¹⁵⁰ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 18.

*rychle, až si pod schody srazil vaz. Matka se tehdy rozplakala nad tak nedůstojným koncem lidského života.*¹⁵¹

Válka začínala postupně a nenápadně. V novinách se čas od času psalo o nenávisti a pozvolném násilí páchaném na Židech. Gertin otec byl rodilým Němcem a byl velkým příznivcem Hitlera. Nejen, že souhlasil s jeho politickými názory, ale taktéž věřil a přejímal všechny jeho postoje, které sdílel hlavně se svým starším synem Friedrichem. Spolu probírali v podstatě veškeré politické a válečné události. Friedrich byl na rozdíl od Gerty jeho velkou pýchou. Gerta si naopak zase více rozuměla s matkou (Češkou), ke které se i více přimkla. Otec silně odsuzoval Židy a s ostatními neměl slitování. Z Friedricha a Gerty chtěl mít vzorné a správné Němce. Dále chtěl, aby celá rodina mluvila německy, a to i doma. To se ovšem nelíbilo Gertě, která čas od času používala češtinu naschvál, jelikož pro ni byla čeština stejně přirozená jako němčina.

*„Patřil mezi ně i zákaz mluvit česky, protože otec od jisté doby češtinu slyšel nerad. Bylo to někdy na jaře 1939, kdy k nim měl doma dlouhou řeč a přikázal jim mluvit jen německy.*¹⁵²

Gerta byla nejlepší přítelkyní s Janinkou. Jejich přátelství ovšem bylo poznamenáno rozdílnými názory jejich rodin v průběhu válečného dění, kdy Janinčina matka byla na rozdíl od Gertina otce protiněmecky zaměřená.

Gerta byla odmalička umělecky nadaná. Protože tíhla k umění, bylo jejím snem jít na školu s rozšířenou výukou výtvarných umění. Její otec byl ale jiného názoru, a přihlásil Gertu na německou obchodní akademii. Také Gerta docházela do Svazu německých dívek, což se nelíbilo její matce, která tvrdila, že jí tam budou jen „vymývat mozek“. Zpočátku Gerta cítila, že mezi ostatní dívky nezapadá a samotnou účast si ospravedlňovala tím, že na docházení do výtvarného kurzu a nacvičování pochodů a německých písní není nic špatného. Gerta se ale necítila jako ostatní členky Svazu, i když si často přála být jako ony, obyčejnou německou holku a spokojenou členkou. Gerta nebyla nadšenou členkou, a ani ve sportovních aktivitách příliš nevynikala. Po čase si ale všimla, že není jediná, komu chybí nadšení, a tak se vlastně seznámila s Karlem.

---

¹⁵¹ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnaní Gerty Schnirch*, s. 19.

¹⁵² Tamtéž, s. 21-22.

„Tenkrát netušila, že to bude právě on, kdo jí o několik let později řekne, že si ji vezme, až válka skončí a Němci ji prohrají, a že si ji vezme, i když se jmenuje Schnirch. Netušila, že se bude smát a namítat, že přece dobře ví, jaká ona je Němka. A netušila, že to bude na dlouhá léta poslední šťastný smích, který tak volně a svobodně vyubílá zpoza jejích rtů.“¹⁵³

Ve Schnirchově rodině se začalo všechno postupně měnit. Matka se snažila o to, aby se oddálil alespoň Gertin střet s realitou. Požádala proto Gertina otce, aby řešili s Fridrichem politické záležitosti a poslouchali rozhlas v jejich pokoji, ne před Gertou. Pro otce to nebyl problém, jelikož byl toho názoru, že ženy a dívky do politiky stejně nepatří. Friedrich také nastoupil do Hitlerjugend a byl postupně fanatizován tehdejším režimem.

„Tak kdy se to vlastně začalo měnit? Krůček po krůčku až s poslechem těch Hitlerových uřvaných proslovů v rozhlase. Od začátku je neměla ráda, nedokázala v klidu vystát tu jeho dekadenci, poryvy historických výkřiků, euforii a o chvíli později zase temné výhrůžky. Brněly ji z něj uši a bolela hlava. Ale Friedrich, ten byl po poslechu jeho řeči jako proměněný.“¹⁵⁴

„Čím víc se tehdy Friedrich angažoval, tím strměji rostl. Nejen kariérně, ale i osobně.“¹⁵⁵

Zanedlouho poté zemřela Gertina matka. Po pár měsících přišel Friedrichovi příkaz k narukování. Pro otce to byla velká rána, když pro svého milovaného syna, svou pýchu, měl připravenou jinou budoucnost. Otec nesl těžce smrt své ženy a odchod Fridříška do války. Gerta byla k narukování bratra lhostejná, vzhledem k jeho dosavadnímu angažování.

„Ty jejich sítě, po kterých přehazovali, koho kam se jim zlíbilo, přerozdělovali byty ještě nevysídlených rodin a handlovali s jejich majetkem, ty znala stejně dobře jako

---

¹⁵³ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhánění Gerty Schnirch*, s. 28.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 37.

¹⁵⁵ Tamtéž.

*oni. Kšeftaři s lidmi, mrchožrouti, říkala jim v duchu, když slyšela tu nenasytou naléhavost, se kterou kupčili s lidmi, kteří kolem nich ještě stále chodili ve dne po ulici, do stejného koloniálu, do stejného biografu. Ale od chvíle, co povolali Friedricha, byl otec na svoje manýry sám. Gerta necítila ani stín lítosti. Objevila v sobě naopak škodolibou radost. Jak on na matku, tak Bůh na něj, říkala si v duchu.*¹⁵⁶

Dalším z otcových nápadů bylo, aby se Gerta zapojila do Winterhilfe, což byla finanční sbírka za účelem materiální pomoci vojákům ve válce. Gerta s Ulrikou chodily ve dvojici po městě od domu k domu s kasičkou a žebraly po lidech peníze. Gerta si ovšem přála jediné, a to, aby válka skončila a aby Němci prohráli.

*„Vybírala na zimní pomoc německým vojákům, aby vyhráli válku, ale bylo jí to jedno. Chtěla jediné, aby už válka skončila. Nepřála nic špatného Friedrichovi, ale zároveň chtěla, aby tihle všichni jako on a její otec konečně zmlkli. Aby mohla zase chodit s Janinkou do výtvarných kurzů pana Kmenty, mohla se vídat s Karlem a mohla jít studovat vysokou školu.*¹⁵⁷

Zanedlouho poté bylo Brno bombardováno. První myšlenkou Gerty bylo, jestli přežila její kamarádka Janinka, a proto se vydala ji hledat. Město bylo po náletech zničené, rozbombardované a ulicemi zavládla panika. Když Janinku našla, byla mimo, nechtěla k sobě nikoho pustit. Gerta ovšem neměla strach jen o sebe, ale i o své nenarozené dítě. Čekala ho s otcem, který si na ní znásilňováním vybíjel svou zlost před koncem války.

„Gerta šla ulicí, cesta zasypaná pískem stoupala vzhůru. Šla a dívala se do země, protože ohlížet se kolem ji nelákalo. Rozhlížela se naopak v sobě, pátrala ve vzpomínkách, před očima se jí sice míhala vlastní chodidla v černých botách s rozklíženou podrážkou, ale ona viděla jen otcovu tvář, přivřenými víčky. Od té doby, kdy jí obrovská kapka potu spadla z jeho kulaté holé lebky přímo do oka, se raději dívala stranou. Sůl se jí tehdy rozlila po celém bělmu a páčila jako čert. Mezi otcovým hekáním a příkazy Dívej se na mě! Dívej se na mě! si mnula oko a tlak pěsti při silnějších nárazech jí způsoboval další bolest, tupou a hlubokou. Jeho tvář byla dalšího

---

¹⁵⁶ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 41.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 49.

rána stažená do lítostivého šklebu, který strnul v ošklivé grimase, když o něj náhodou zavalila očima. “¹⁵⁸

Když Gerta zjistila, že je těhotná, snažila se všemožně potratit. Proto zkoušela všelijaké bylinné odvary, avšak neúspěšně. Gerta se bála, měla strach. Byla si jistá, že to byl trest od Boha, aby trpěla. Nejen, že jí zemřela matka, ale i Janinka s Karlem zmizeli, Friedrich odešel a zůstal jí jen otec. Pro Gertu to byly tragické momenty, které ji poznamenaly. Tehdy na Boha zanevřela úplně, protože jí podle jejích slov Bůh zkazil život. Po narození dcery Barbory se Gerta neustále strachovala, jednak kvůli nedostatku potravinových lístků, ale i kvůli neustálým náletům, před kterými se s Barborou a ostatními obyvateli domu ukrývali ve sklepním krytu. Její otec tam ale nebyl a od té doby se s ním již neshledala. Brno bylo po osvobození jiné. Z některých domů zbyly jen trosky, ulice se změnily, a vztahy mezi lidmi už také nebyly jako dřív.

„A taky domácím německým, kterému v řadě zemdlelých ženských a děcek sklánějících se nad sutinami začala vyzvánět hrana, stejně jako jejich mužům. Pokud tu nějakí zbyli, začali je odvážet za město, do táborů, kde z nich prý dřeli kůži, na oplátku. “¹⁵⁹

„Město se přeskupovalo, hýbalo, obývané byty se vyprazdňovaly, neobývané zaplňovaly, na periferiích byli noví vězňeni, Brno se kroutilo v poválečném zmatku, den ode dne se proměňovalo. Už to nebylo město svých obyvatel rozkročených v česko-německém sváru a zápolení, den ze dne bylo víc cizí. “¹⁶⁰

Dalším důležitým mezníkem se stal 12. květen 1945, kdy přijel do Brna prezident Beneš, aby přednesl svůj projev. Němečtí obyvatelé Brna byli tehdy odvezeni z důvodu bezpečnosti za město. Gerta nevěděla, co se chystá, proto se rozhodla, že ve městě zůstane tajně a vydala se s Barborou na náměstí poslechnout si projev prezidenta Beneše a doufala, že ji nikdo jako poloviční Němku nepozná. Na náměstí viděla davy Čechů toužících po odplatě. Projev prezidenta Beneše jí připomínal slova jejího otce. Nechápala, jak lidé mohou tak slepě rozdělovat Čechy a Němce. Jak mohou chtít

---

¹⁵⁸ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 61.

¹⁵⁹Tamtéž, s. 72.

¹⁶⁰Tamtéž, s. 73.

potrestat všechny Němce bez rozdílu. Na jednu stranu se cítila jako jedna z nich, jako Češka z Brna, která je pomstychtivá a ukřivděná po všech ústupcích a utrpení, kterému museli Češi čelit. Na druhou stranu byla poloviční Němka a uvědomovala si, že tyto nenávistné pokřiky jsou v tuto chvíli směřovány i proti ní. Rozhodně se ale necítila jako viník.

„Z náměstí zazněla salva souhlasných výkřiků.

— *Smrt Němcům, smrt Němcům! ozývalo se kolem.*

— *Vylikvidovat!*

— *Trest Němcům!*

— *Němci ven!*

— *Raus!*¹⁶¹

„Trest Němcům? Všem Němcům? Nebo trest Němcům, kteří se provinili, kteří pomáhali budovat Říši, kteří se snažili urvat si pro sebe víc českého nebo víc židovského? Kterým Němcům?“¹⁶²

Gerta potřebovala sehnat potvrzení o tom, že je spolehlivá Češka. Potřebovala dokument, který by dosvědčil, že její matka byla Češka, že doma mluvili česky, i to, že je antifašistka. Napadlo ji zajít za domovníkem, který věděl, jak to u nich doma chodilo. Slíbil jí, že když za ním bude docházet a nechávat si líbit vše, co by si usmyslel, tak jí zařídí, aby mohla zůstat v Brně. Gerta svolila a čekala na potvrzení z radnice. Mezitím celé dny pracovala s Barborou uvázanou na zádech, odklízela trosky a byla často svědkem bezdůvodného násilí na pracujících Němcích. Často trestali bezdůvodně i matky s dětmi za „pomalou“ práci nebo prostě jen tak, a nutili je, aby se vzájemně bily do tváře. Některé ženy odváděli přímo k vojákům, kteří je využívali na pomocné práce apod. Mezi Čechy, kteří dohlíželi a trestali Němce kopáním nebo jinými zvrácenými způsoby, byli i pan Kmenta či Janinčin otec. Pro Gertu však bylo nejdůležitější to, že je s Barborou živá a zdravá. Koncem května se však situace změnila. Domovník přišel s vyhláškou, která stanovila, že má být Gerta společně s ostatními Němci ještě ten večer vyvedena z Brna.

---

¹⁶¹ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhánání Gerty Schnirch*, s. 80.

¹⁶² Tamtéž.

V další kapitole zvané „Když se kácí les, lítají třísky“ se Gerta nachází již v „pochodu smrti“ z Brna. Jednalo se o velké množství Němců, které šlo vstříc nejisté budoucnosti. V pochodu byli často lidé, kteří se ničím neprovinili. Německé ženy a děti, muži mladší 14 let a nad 60 let a muži praceneschopní. Cestou také zemřelo velké množství lidí. Během pochodu totiž docházelo k násilným praktikám. Němci byli vyděšeni, cítili strach a nevěděli, co je čeká. Gerta netušila, jestli zrovna ona nebo Barbora se nestanou obětí, ale snažila se si to nepřipouštět. Dozorci byli většinou mladíci, často pod vlivem alkoholu, kteří se k Němcům chovali nezřízeným a krutým způsobem. Docházelo k mnoha násilnostem, při kterých byli Němci, dokonce i děti poraněni či zabíjeni, ženy byly znásilňovány, což dokládá tato ukázka.

„Ty voňaješ sviňa! smrdíš, odplivl si na ni, pak se otočil a rychle odešel. Nebyla to pro ni za poslední týdny žádná novinka. Ostatně, jako by měla na čele celý život napsáno, že její tělo se může beztretně brát. A oproti tomu, co s ní dělal otec, ted' aspoň přesně ví, za co to má. Za něj. Za tu německou půlku z něj.

Posadila se, otřela si obličej a uhladila rozčuchané vlasy, pak konečně vstala a podívala se, proč Barbora nepláče. Opravdu, celé to zaspala.“¹⁶³

Gerta neměla na výběr, a proto se rozhodla zvolit cestu nejmenšího odporu. Snažila se být nenápadná, neupozorňovat na sebe. Pochod končil v Pohořelicích, kde byl tábor, v kterém Němce prozatím nechali. V táboře byly otrěsné podmínky. Nejenže byl tábor přeplněn, ale kromě toho také lidé neměli co pít a jíst. Někteří pili po cestě z kaluží, a v táboře pak ze špinavé studně, což mělo za následek různé nemoci. Mezi lidmi se rychle šířila úplavice a tyfus. Gerta se ale neodvážila pít jakoukoliv vodu. Doufala, že se z tábora brzy dostane pryč, což se také povedlo. V té době totiž byl totiž nedostatek pracovních sil, proto v táboře vybírali prácešchopné Němce na práci. Gerta s Barborou a několika dalšími se dostaly do Perné k paní Zipfelové.

Na statku ženy pomáhaly převážně na polích. Za práci ženy dostaly střechu nad hlavou, jídlo a pití. Paní Zipfelová se přes den starala o Barboru a další děti žen, které u ní pracovaly. Bylo jich tam několik – Gerta s Barborou, Hermína, Teresa, Johanna s dětmi Anni a Rudim a Ula s dcerou Dorlou. Na statku také bydlela snacha Zipfelové Ida. O chod celé vesnice se staral Hubert Šenk. Gerta měla velké štěstí, že studovala na

---

¹⁶³ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhánání Gerty Schnirch*, s. 94-95.

obchodní akademii, proto byla z prací na poli přesunuta na pozici úřednice na administrativu, kde se starala o evidenci veškerého majetku společně s komisařem Josefem Schmidtem, který byl také Němec (starousedlík). Schmidt oceňoval její práci, a tak se Gerta po dlouhé době začala cítit jako potřebný člověk. Koncem července během sklizně začali do Perné přijíždět noví obyvatelé, kteří se měli nastěhovat do německých domů po odsunutých Němcích.

Do Perné se taky nastěhovala rodina Jechů, která si zabrala po generace obhospodařovanou vinici Führedera, a mimo jiné jim bylo přiděleno velké hospodářství. Od té doby dělala rodina Jechů v Perné jen samé zlo. Jechovi se chovali povýšeně, jakoby jim všechno patřilo. Rodina Jechů si nevěděla rady s vinicí, proto chtěli po Führederovi, aby jim prozradil tajný postup, jak se o vinici starat. Führeder jim záměrně poradil, aby vinici posekali, čímž veškeré víno zničili. Jech to považoval za úmyslnou sabotáž, a poté Führedera zastřelili. Takové situace nebyly výjimečné.

„—*Poradil jim posekat všechny keře... že se tak dělá víno, rozumíte? Zničil si tak nejlepší vinici, Führeder, aby nepřišla těm kriminálníkům kdoví odkud.*

— *No tak to je ale sabotér! vyštěkl autoritativně Hanák, to je sabotér, a takovým patří kulka!*

— *Za to, že ho vyhnali z vinice, na které se ohýbal přes šedesát let? otočila se k němu překvapeně Růžková.*

— *Jaký sabotér, co to tu melete? Zlikvidoval si vlastní vinohrad, na to měl právo, stejně by mu to zlikvidovali ti neznabozi, copak ti Jechovi vědí něco o víně? Hovno vědí.*

— *Jaký vlastní vinohrad? Němci pozbyli právo na majetek, vám se to ještě nedoneslo? Copak jste nečetli, co se ujednalo v Postupimi, lidi? Na tomhle vinohradě nebyla Führederova už ani bobule, chápete? Zničil majetek mladého československého státu, je to sabotér!“¹⁶⁴*

V Perné se řešily především majetkové poměry. Střetávaly se zde také dvě národnosti, což mnohdy nedělalo dobrotu. Němci se k Čechům jako pracovní síle chovali neuctivě, mnohdy s nimi zacházeli jako s lidmi druhé kategorie. Ekonomická situace byla špatná hlavně z toho důvodu, že nebyl dostatek pracovních sil, pole a statky

---

¹⁶⁴ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 177-178.

byly po Němcích opuštěné. Proto se do vesnice stěhovali noví obyvatelé, kteří si zde zabrali majetek po Němcích. Neodsunuté Němky včetně Gerty s Barborou, Uly, Teresy a ostatních žen byly ale vděčné, že mohou přežívat vcelku v důstojných podmínkách. Přesto Gerta doufala, že se s Barborou jednoho dne vrátí zpět do Brna. Gerta se také náhodně potkala se sousedkou z Brna, která ji informovala, že psali v deníku Rovnost o tom, že celý odsun neprobíhal, jak měl. Také jí řekla o tom, že Němcům propadl veškerý majetek.

„— No já nevím, všechny asi ne. Někteří jsou tam doted', třeba zrovna Bürgerovi taky nemuseli. Nebo Böhringerovi, ale ti byli antifašisti, žejo.

Gerta kývla.

— Víš, tys asi taky nemusela, když máš českou maminku, že. To právě psali v té Rovnosti, že to bylo hrozně zmatené a živelné a že se nikdo nedíval napravo nalevo, ale že se prostě rozhodlo hnát a bylo...psali o tom, jako že když se kácí les, tak lítají třísky, no... to je mi líto, že seš tady i ty.“¹⁶⁵

V třetí kapitole s názvem „Město Deutschfrei“ se Gerta společně s Barborou vrací díky Karlově pomoci do svého milovaného Brna. Karel Němec je soudruh, člen Krajského národního výboru, bývalá Gertina láska. Po příchodu do Brna našel Karel Gertě práci, sehnal pro ni byt a Barboře zařídil, aby mohla chodit do školky. Karel si byl s Gertou velmi blízký, scházeli se téměř denně i přes to, že byl Karel už dávno ženatý. Gerta nastoupila na nekvalifikovanou práci v továrně obráběcích strojů v Kuřimi, kam každý den dojížděla vlakem. Na výběr měla ještě práci ve Zbrojovce, ale tu ihned odmítla. S Karlem také Gerta probírala i samotný průběh odsunu. Samotný popis události byl mírný a oficiální čísla byla v rádech stovek obětí, ale podle Gertina tvrzení zemřelo během odsunu na tisíce Němců.

„— Nevím, co víš ty. Ale já jsem v tom, čemu říkáš neřízená akce, šla. A jestli je oficiálně všechno v pořádku, tak to mi řekni, kde je třeba Helga nebo kde je pohřbené její dítě? Nebo co se stalo s těmi, co zůstali v Pohořelicích, v tom lágru? Kde jsou pohřbení? Pamatuji si, že mrtvoly se tam skladovaly u plotu, to není příliš oficiálně v pořádku, nemyslíš? Nepřežila tam tisícovka lidí, možná víc... a po cestě na nás stříleli

---

¹⁶⁵ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 199.

nedospělí kluci, namol opilí... Nevím, jestli se to dá prostě nazvat chybou nebo pokrčit rameny a říct, že nálada byla prostě taková. Čekala bych víc. ¹⁶⁶

Karel nevěděl, čemu má věřit, proto se začal zajímat o dokumenty a další spisy týkající se samotného odsunu. Jakmile se začal zajímat o tyto informace, tak se začaly objevovat neshody. V padesátých letech se ovšem některé nebezpečné informace musely často z politických důvodů utulnat, což autorka popisuje v následující ukázce.

„Soudruhu, jelikož jsi spolehlivý a taky o tom všem něco víš, řeknu ti. Oficiální hlášení jsou jedna věc. Nutná. A realita, jak se ukázalo, je zase trochu jiná věc. To musíš uznat sám, když jsi byl v odboji. Plány a realizace – to se prostě někdy nekryje. Tak to bylo i tady. Co se během toho vyhánění přesně dělo, to ví jen kápo každého úseku. Ale jedna věc je jistá. I kdyby se tam něco stalo, nikdo, opakuju, nikdo se o tom nesmí dozvědět. Víš proč, soudruhu?

Karel byl zmatený. Zavrtěl hlavou.

— Protože v té době nešlo o jedince. Nešlo o zraněného Germána ani o epidemii. Pohořelice, to nebyla žádná tragédie oproti tomu, co tu za těch šest let napáchali oni, nacisti. Šlo o něco jiného, co ty určitě pochopíš, soudruhu. Šlo o mladou republiku. Chápeš? ¹⁶⁷

V této části také promlouvá dcera Barbora. Zmiňuje se o samotném stěhování do Brna, o tom, jak se tam cítí nešťastná. Barbora vzpomíná na bezstarostné dětství v Perné, kde se cítila skutečně doma, stýská se jí po všech z Perné, paní Zipfelovou dokonce nazývá babičkou. Brno jí matka vyličila úplně jinak.

V 50. letech v období kolektivizace přišla paní Zipfelová skoro o celé hospodářství. To se Gerta dozvěděla při návštěvě v Perné. Předsedou celé vesnice se stal jeden z Jechů, který se o stav Perné v podstatě nestaral a nechal ji chátrat.

Podivné bylo zmizení Karla, který se bez jediného slova již nevrátil. Gerta na něj několikrát čekala po práci, dokonce volala i jeho ženě, ale ani ta nevěděla, kde Karel je. Do bytu se jim krátce po zmizení Karla nastěhovali Agathonikiadisovi, což byl řecký manželský pár. Zdůvodněno to bylo tím, že tak velký byt je pro matku s děckem přece jen velký. Gerta neměla na výběr, musela podepsat dokument, že u nich mohou bydlet.

¹⁶⁶ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhánění Gerty Schnirch*, s. 236.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 251-252.

Úředník jí netaktně připomínal, že by se měla revanšovat za to, že její otec byl „henleinovec“ a ať je ráda, že jí tahle republika poskytuje zázemí.

Další ránou bylo pro Gertu úmrtí paní Zipfelové. Na pohřbu se znovu setkaly Gerta, Hermína, Johanna a Krumpschmiedová.

„— Jsou to svině, ti nahoře, ozvala se Hermína, — ale odnesou to obyčejní lidi. Jako vždycky, jak za hitlerovců, tak za stalinců. Co si budem povídat... všude je možné, aby se ke korytu dostali grázlové. Však nemusíme chodit daleko, že, paní Krumpschmiedová. Vám to Jechovi zavařili hned po válce, Šenkovým ted'. A vždycky šlo o majetek. Ať německý nebo český. A bral se, jen podle jiných pravidel.“¹⁶⁸

Ještě nějaký čas po Karlově zmizení Gerta volá do jeho úřadu, avšak neúspěšně. Gerta je pozvána na schůzku neznámým mužem, který se jí představí jako pan Novák. Ten jí nabízí pracovní spolupráci, za kterou by jí na oplátku sdělil informace o zmizelém Karlovi, jejím bratrovi a otci. Jednalo by se o donášení informací na Gertiny známé (např. na Teresu z Vídně či na německou menšinu žijící v Brně). I když by moc ráda věděla, co se stalo s bratrem, otcem a Karlem, nakonec se rozhodne spolupráci odmítnout. Gerta pracuje stále v Kuřimi a dcera Barbora mezitím absolvuje základní školu a poté se vyučí na práci v porcelánce. Tam se také seznámí s Járou, ke kterému se nastěhuje. Gerta se také až nyní dozvídá o pravdivém osudu Janinky. Janinka měla být podle její matky mrtvá, což ale nebyla pravda. Janinka se v nemocnici seznámila s primářem Josefem Rozsývalem, kterého si i později vzala. O Gertě se od matky Janinka dozvěděla, že odešla společně se všemi ostatními Němci.

„Kdo ví, s kým tu spávala, aby mohla zůstat v Brně. To je v povaze Němců, udělat všechno pro to, aby získali co nejvíc, aby byli páni všeho, aby si nachlemtali co nejvíc pro sebe, zůstali sedět na majetku, který ukradli Židům, které povraždili, zrůdy německé, kéž by se jim to mohlo oplatit. Stejnou mincí, sviním. Anebo aspoň to, co udělali jí, Janince. Té bych to přála, té Schnirchové, vykračovala si tam s dcerunkou po boku, jako by se nechumelilo. Jak to, že taková má dítě, a ona, žena primáře, Jana

---

¹⁶⁸ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhánání Gerty Schnirch*, s. 286.

Rozsývalová, nemůže? Jak to? Kvůli nim, vrahům německým, kteří do ní vpáčili kdovi co a nechali jí jen jizvy na stehnech a vydlabané lůno pro pláč. ¹⁶⁹

V roce 1968 se situace v Československu mění s příchodem sovětských vojsk a uzavřením hranic.

„Všichni budou mít plnou hubu keců a pak se rychle přizpůsobí novým pánům. A budou papežštější než papež, hrdinové s holubičí povahou. Copak se asi teď děje v halách Zbrojovky? Jestlipak tam ještě na výborech sedí ti stateční, kteří jí kdysi hnali z města raus? Tak ti už taky vědí, jak to teď bude. Ti si celou tu estrádu pamatují, akorát v hnědé. Tak si to zopakuj, tentokrát ale na rudo. ¹⁷⁰

Gerta měla strach, že bude další válka. Svoje pocity neměla s kým sdílet. Jezdila sice za Barborou, které upřímně sdělovala své obavy, ale ta ji ignorovala. Zajímala se jen o Járu a svou dceru Blanku, politické záležitosti ji příliš nezajímaly. Jednoho dne dokonce Jára vykázal Gertu z bytu. V tom okamžiku mezi matkou a dcerou vznikla citová propast. Gerta snášela za ta léta mnohá utrpení, a jen kvůli Barboře to vydržela nevzdat. Barbora se nedokázala vžít do matčiny situace, což je důkazem toho, jak je vlastně nemožné zprostředkovat a interpretovat některé dějinné události. Gerta se od této nešťastné události s Barborou několik let neviděla.

Jelikož nebyl Gertin kádrový posudek pro tehdejší režim ideální, přeložili ji na práci do skladu. Gerta by totiž mohla jako sekretářka na personálním oddělení údajně zneužít některých důležitých informací.

„Kádrový posudek bývalé československé občanky národnosti německé, která dosud udržuje kontakty se sledovanou německou menšinou a podezřelé přeshraniční vztahy, nebyl dobrým profilem pro sekretářku na personálním, kde hrozilo zneužití řady důležitých informací. Gerta — špiónka ve službách imperialismu. ¹⁷¹

V předposlední kapitole s názvem „Minulost přítomná“ Gerta hodnotí svůj nepříliš spokojeně prožitý život. Gerta promlouvá s Hermínou, která jako jediná zůstala

---

¹⁶⁹ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhánání Gerty Schnirch*, s. 310.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 338.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 340-341.

v Perné. Hermína je se svým životem spokojená, považuje Pernou za svůj domov, což Gerta nedokáže pochopit a je toho názoru, že si tu svou spokojenost jen namlouvá. Gerta nerozumí už ani Johanně, která se zase snaží ve svých dětech probudit německého ducha. Gerta se v prázdném bytě cítí osamocená a ke svému životu přistupuje spíše pesimisticky.

Zajímavým momentem bylo setkání s panem Schweigerem, který byl v jednom z pracovních táborů zvaném na Klajdovce společně s Johanniným mužem a Gertiným otcem. Johanna s Gertou se za ním vydaly na návštěvu, aby zjistily, jestli o nich něco neví. Muž popisuje násilné činy, které se v táboře děly a které nejspíš postihly i dva zmiňované muže – Gertina otce a muže Johanny.

Autorka na konci knihy zmiňuje osud Gertina bratra, který lituje před svou smrtí hrůz, které jako fašista napáchal. Zmiňuje se hlavně o vypálených českých vesnicích na Ukrajině, ale zároveň v sobě pocítuje i kus češství, jelikož je polovičním Čechem po matce. Se vším se svěřuje své manželce, která Gertě, ačkoliv se nikdy nesetkaly, napsala dopis s prosbou o odpuštění.

Příběh knihy se dostává až do revolučního roku 1989, který je důležitým mezníkem naší historie. Gerta tomu zpočátku ani nemůže uvěřit, že se dožila tak významné změny, jelikož se svou podezíravostí ví, jak to vždycky dopadlo. Po čase se jí zhoršoval zdravotní stav a projevila se u ní cukrovka. V té době také obnovila kontakt se svou dcerou Barborou a vnučkou Blankou, která se na rozdíl od matky zajímala o poválečnou minulost své babičky. Blanka, která působila ve skupině s názvem Mládež pro interkulturní porozumění, dala Gertě naději na veřejnou omluvu pro všechny Němce za poválečné křivdy, které na nich byly v průběhu let spáchané. Gerta k tomu byla nejdříve velmi skeptická, ale později už nemohla myslet na nic jiného.

Veřejné omluvy se ale již Gerta nedočkala. Poslední částí s názvem „Sólo pro Barboru“ provádí čtenáře Gertina dcera Barbora. Gerta leží dlouhodobě v kómatu v nemocnici. Barbora za ní pravidelně dochází a vypráví jí o svém životě a také popisuje své pocity, jaký vztah k matce měla a má. Také jí čte jakousi omluvu zveřejněnou brněnským zastupitelstvem a dopis od Fridrichovy manželky. Gerta se již z kómatu neprobudí a umírá. Na konci příběhu se koná Gertin pohřeb a Barbora hodnotí matčin nenaplněný život, což dokládá i závěrečná ukáзка.

„No a když jsme na hřbitově o pár dní později dávali urnu k pomníku babičky Ručkové a zapalovali svíčky, tak jsem si říkala, že neměla vůbec nic z celého svého života, nejen z těch posledních týdnů. Bez muže, bez citu, zamrzlá v nenávisti vůči téhle společnosti a babrající se nakonec jenom v té své touze po omluvě. Nemůžu si pomoci, ale mám prostě dojem, že kromě těch dvou tří let se strýcem Karlem máma žila úplně nenaplněný a zbytečný život.“¹⁷²

Vyhnání Gerty Schnirch je román, který problematiku česko-německého soužití popisuje v průběhu více než půl století. Stěžejní událost celé knihy je však zaměřena na vyhnání Němců z poválečného Československa. Autorka interpretuje obrazy Němců z více výkladových perspektiv a nenavádí tak čtenáře k jednoznačně „černému“ či „bílému“ pohledu. Zároveň se ale jednotlivá témata prolínají s historickými událostmi dané doby a čtenář se díky tomu může snadněji orientovat.

Hlavní postava Gerta Schnirch pochází ze smíšeného českoněmeckého manželství a je taktéž zařazena do tzv. pochodu smrti z Brna. Je zde zobrazen princip kolektivní viny, který zasáhl neprávem velké množství Němců. Právě tento princip je zde nespravedlivě uplatňován na hlavní postavě Gerty, která je zde popisována jako nevinná oběť. I když se Gerta cítí být více Češkou, po válce ji berou jako čistokrevnou Němku, a je vyhnána společně s ostatními Němci. Paradoxem je, že jsou vyhnáni i někteří antifašisté, kteří během války bojovali právě proti fašismu. Její otec, kterého Gerta nenáviděla, byl fašistou, a tuto ideologii přenesl i na jejího bratra Friedricha, matka jí během války bohužel zemřela. Gerta se s nimi po válce již nikdy nesetkala. Jediné co jí připomínalo otce, byla Barbora, která byla výsledkem jejich nežádoucího incestního vztahu.

Její národnost ji provází celým životem a způsobuje jí spoustu nepříjemností, proto se Gerta po válce snaží od své „německé poloviny“ distancovat. V práci měla jako nekvalifikovaná dělnická síla vysoké srážky mzdy, v Brně byla brána jako „ta Němka“. Mimo jiné byla konfrontována státní policií za účelem donášení na německou menšinu. Problémy se vyskytovaly i u dcery Barbory, ke které se spolužáci ve škole nechovali slušně kvůli tomu, že je Němka.

Jediným šťastným obdobím byly pro Barboru dva roky strávené s Karlem po návratu do Brna.

---

¹⁷² TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 410.

Události, kterými si Gerta během svého života musela projít, měly dopad i na její dceru Barboru. Během vyhnání byla pro Gertu dcera tím jediným důvodem, proč musí zůstat naživu. Pro Barboru by udělala cokoliv. Strachovala se o ni, chtěla ji uchránit od všeho zlého. Nechtěla, aby jí její německý původ zkazil život, proto její příjmení počeštila na Schnirchová. Barboru také neučila německy, naopak jí zakazovala používat německé výrazy, aby na sebe zbytečně neupozorňovala. Gerta byla po všem, čím si prošla, zahořklá, ukřivděná a odtažitá k Barboře. Na Barbořiny otázky ohledně otce nereaguje, nesděljuje Barboře ani její původ, aby ji uchránila, a to nejen před nenávisťnými projevy Čechů. Paradoxem je, že to ale Barbora vnímá jinak. Matku kritizuje za její odtažitost, nechápe, proč se k ní matka takhle chová. Barbořin pohled je vzhledem k matce velmi sobecký. Nedokázala se vcítit do matčina utrpení a vžít se do jejího nenaplněného života. Naopak s vnučkou Blankou má Gerta lepší vztah. S odstupem doby je totiž Gerta schopná mluvit o svém životě. Blanka pro ni najde pochopení a snaží se babičce pomoci tak, že usiluje o veřejnou omluvu všem vyhnaným Němcům.

Tučková také zobrazuje životy vedlejších postav, tedy Němců, jejichž osudy postihla stejná traumatická událost. Teresu, která se rozhodla odejít do Rakouska za vidinou lepší budoucnosti, místní občané nikdy nepřijali jako sobě rovnou. Hermína, která se naopak rozhodla zůstat v Perné a pracovat v JZD, se cítí podle svých slov šťastná a spokojená. Johanna, která se přestěhovala zpět do Brna, nikdy nezanevřela na svou německou národnost, kterou připomínala i svým dětem, a na rozdíl od Gerty je učila i německy. Je zde i celá řada jiných postav s různými osudy.

Významným prvkem románu je motiv násilí. Znásilňování postihlo hlavní postavu hned několikrát, a to ze strany vlastního otce, neznámých mužů (vojáků) během odsunu, domovníka (který ji měl na oplátku sehnat povolení, aby mohla zůstat v Brně). Gerta taky byla svědkem toho, jak si matky lehaly na své dcery, aby je uchránily před znásilňováním vojáků. Kromě znásilňování probíhalo také bezdůvodné střelení do lidí, zesměšňování, ponižování a další akty násilí, při kterých umírali jak dospělí, tak i děti a novorozenci. Násilí bylo prováděno hlavně muži, nejčastěji mladými a namol opilými vojáky.

Největším paradoxem je, že právě lidé, kteří si byli jisti, že se během války ničím neprovinili, nakonec také skončili v pochodu smrti. Mezi oběťmi, na kterých byl

uplatněn princip kolektivní viny, byli lidé s německou národností, lidé ze smíšených rodin, a to bez ohledu na míru provinění či politické smýšlení.

2. 3. 4 Jakuba Katalpa: Němci (2012)

Ve své třetí knize s názvem Němci, vydané v roce 2012, se autorka románu Jakuba Katalpa (vlastním jménem Tereza Jandová) zabývá tematikou vyhnání Němců. Na začátku knihy se ocitáme v současnosti, kdy do rodiny Mahlerových pravidelně přichází balíčky ze západního Německa. Tajemné balíčky, jak se později dozvídáme, jsou posílané Konradovi Mahlerovi jeho matkou Klárou Rissmannovou. Konrad vyrůstal u Hedviky, kterou považoval za vlastní matku. Později se dozvěděl, že jeho opravdová matka měla být údajně deportována do sběrného tábora a že o něj nejeví zájem. Po odhalení pravdy cítil nenávisť vůči své biologické matce. Po jeho smrti zůstává nespočet nezodpovězených otázek, a tak se jeho dcera rozhodne odkrýt tajemnou minulost a pochopit, proč její babička opustila svého malého syna.

V druhé kapitole se ocitáme v roce 1912, kdy se Klára narodila. Autorka popisuje Klářino dětství, život její matky Franzisky Kolmannové a otce Karla Kolmanna. V další kapitole je popsán Klářin život během studií a její zkušenosti s muži. V období Klářina studia na učitelském ústavu, v čase předválečných let, se děly i další významné události tehdejší doby (např. prezidentské volby, nástup Hitlera k moci, noc dlouhých nožů atd.).

Ve čtvrté kapitole se Klára seznamuje s Horstem Ungarem, se kterým i později plánuje svatbu. V té době již probíhala protižidovská opatření, kdy například Klářina nejlepší studentka musela opustit lyceum kvůli svému židovskému původu.

„Když před lety vyšlo nařízení, že židovští studenti musejí opustit střední školy a univerzity, měla za sebou Helena Müllerová půl roku studia. Jakmile nový zákon vstoupil v platnost, žádná z jejich židovských spolužaček se už v lyceu neobjevila. Nepřišly se ani rozloučit; byly příliš hrdé, než aby se ukázaly na místě, kde jejich přítomnost nebyla vítaná.“¹⁷³

---

¹⁷³ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 117.

V létě roku 1939 zemřela Klářina babička. Po přečtení závěti Klára zjistila, že její babička odkázala majetek starobinci vedeném Židovskou obcí.

„Týden po pohřbu seznámil právník Kolmannovy se zněním závěti. S úžasem zjistili, že Anna-Marie odkázala všechen svůj majetek starobinci vedenému Židovskou obcí. Karl Kollmann, který netušil, jak daleko může tchynin pošetilý odpor k Hitlerovi zajít, zbrunátněl; právník ho však uklidnil oznámením, že závěť je neplatná, protože podle zákona nemůže dědit nikdo, kdo má židovský původ.“¹⁷⁴

Zanedlouho poté se měla Klára vdát za Horsta Ungara. Ten byl ale ještě před svatbou během očištného procesu řízeném ministerstvem popraven. Ještě dlouho po Horstově smrti se Klára trápila, a dokonce uvažovala i o sebevraždě. Ačkoliv se domnívala, že se jí válka netýká, dotkla se jí víc, než si myslela. I její bývalý partner musel narukovat na frontu, kde také přišel o nohu. Klára musela navíc odejít z práce, jelikož lyceum, na kterém učila, zavřeli. Nastoupit měla na nové místo do továrny, kde však pracovat nechtěla. Proto se rozhodla vydat na školský úřad a zažádat o učitelské místo v Hinterbergenu. V Hinterbergenu však volná místa nebyla. Ta byla jen v Protektorátu, v Sudetech a v Polsku. Nakonec se rozhodla pro Sudety a přestěhovala se do vesnice Rzy.

„Vesnice ležela v říšské župě Sudety, čtyři sta kilometrů na východ od Prahy. Jmenovala se Rzy, obklopovaly ji železnorudné doly a nejbližší město bylo vzdálené půl hodiny jízdy vlakem.“¹⁷⁵

Klára se po nastěhování do Rzů seznamuje s Malkem, který byl školním inspektorem, dále s učitelem a zároveň kolegou Erichem Fuchsem a s otcem jedné její studentky panem Weissmanem, který se stane i jejím milencem. Ve vesnici Klára nebyla u místních lidí příliš oblíbená. Šířily se nejen o ní absurdní pomluvy. Klára se cítila, jako by byla na obtíž, v podstatě zde mohla jen učit. Místní ji vnímali spíš jako cizinku, nedůvěřovali jí, ačkoliv se Klára snažila zapadnout. Obyvatelé Rzí s ní nechtěli mít nic společného. Dokonce měla i pocit, že rodiče žáky, které učí, proti ní poštvávají.

---

¹⁷⁴ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 122.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 142.

„Lidé ve vesnici jí nedůvěřovali a ona sama z nich měla strach. „Na nákupech,“ odpověděla tedy, a protože správcová mlčela, pochopila, že čeká na další podrobnosti. Otrávil ji to.

„A těsně před odjezdem jsem zavolala Goebbelsovi,“ dodala, a vzápětí toho litovala, protože žena se na ni podezíravě zadívala.

„Myslela jsem to jako vtip,“ vysvětlovala před vyučováním Fuchsovi.

„Mně to vtipné moc nepřipadá,“ odvětil Fuchs. „Včera se v hospodě povídalo, že vaše matka je Goebbelsova sestřenice.“

„Vážně?“

Přikývl a ona si povzdechla.

„Změní se to někdy?“¹⁷⁶

Klára dokonce musela hlídat, aby děti ve škole nemluvily česky. Když jednou zaslechla, že někteří žáci mluví česky, vydala se za jejich rodiči, aby si s nimi promluvila. Někteří reagovali klidně, někteří měli strach a prosili Kláru, aby o tom neříkala inspektorovi Malkemu. Obvykle se jednalo o děti ze smíšených rodin. Klára to nechtěla řešit, bylo jí to nepříjemné. Proto se jí nabídl kolega Fuchs, že s rodiči promluví on.

Po čase Klára uspořádala divadlo s loutkami, ve kterém hrály děti místních obyvatel, což mezi nimi a Klárou zřejmě prolomilo ledy. Na Kláru si obyvatelé vesnice zvykli a postupem času si ve Rzech našla i přátele. S Fuchsem se scházela poměrně často a Malke jí občas pozval na oběd.

Další postavou byl Melman, který byl do Rzů poslán za účelem prozkoumání místní zámecké knihovny. Neměl ani ponětí o zacházení s Židy během války, o židovské záležitosti se nezajímal, a to i přesto, že měl několik přátel mezi Židy. Melman zažil jeden nepříjemný zážitek, kdy jel vlakem z Polska. Cestou z okénka vlaku viděl dobytčí vůz, který byl střežen ozbrojenou stráží a chráněn drátem, z kterého ovšem vycházely lidské hlasy.

„Židé?“

Nikdo jiný ji nenapadl.

Melman přikývl.

---

¹⁷⁶ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 172.

„Zřejmě byli na cestě do některého z pracovních táborů,“ uvažovala hlasitě.

„Ne.“

Udiveně na něj pohlédla.

„Myslím, že jeli umřít.“

Nevěděla, jak na jeho slova zareagovat, a nakonec se dokázala pouze křečovitě zasmát.

„Dodnes lituji, že jsem tím vlakem jel,“ řekl Melman. „A někdy si dokonce přeju, abych místo toho jel tím druhým.“

„Tím...jejich?“

Váhala, jaké slovo použít.

„Židovským?“

Mlčel.

„To je vám jich tolik líto?“

„Ne,“ odpověděl. „Ale tolik se stydím.“

„To, že by Židé mohli být usmrcováni, jí připadalo neuvěřitelné. Neuměla si představit, jakým způsobem by něco takového mohlo probíhat; když přemýšlela nad realitou těla, jeho hmotností, velikostí a silou — a navíc vzala v potaz pravděpodobný odpor jeho majitele —, nezdálo se jí možné, že by kdokoliv a jakkoliv mohl vyhubit celý vlak.

Neuvěřitelné, ale logické.“¹⁷⁷

Když Kláře o tomto hrůzném zážitku Melman vyprávěl, nemohla tomu zpočátku uvěřit, ačkoliv i jedna z jejích studentek musela kvůli svému židovskému původu školu opustit. V momentě, kdy to vypadalo, že Německo prohraje válku, se začínají Němci strachovat, co po ní nastane. Mnozí se začínají obávat nejhoršího, otec dokonce volá Kláře, aby se vrátila ze Sudet domů. Klára se však rozhodne, že ve vesnici zůstane.

Během bombardování zasáhne bomba zámek, ve kterém se nachází Melman, který umírá. Před koncem války se také uzavíraly školy v přilehlých vesnicích a bylo jen otázkou času, kdy se uzavře i škola ve Rzech.

„Šestnáctého dubna zaslechla Klára vzdálené dunění poprvé. Vyšla na náves a vmísila se do hloučku lidí napjatě hledících k obzoru. „Rusové,“ řekl někdo a Klára pochopila, že nastal konec časů. Na které byla zvyklá.“¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 260-261.

„O dva dny později se ve škole zastavil inspektor Paetzke s příkazem ukončit výuku.“¹⁷⁹

Fuchs s Klárou se ze zpráv z rozhlasu dozvídají, že Německo prohrálo válku. Po skončení války se některých lidí zmocnil strach. Klářin milenec Weissman se chystal utéct se svou dcerou. Klára mu kladla spoustu otázek, co bude s jeho syny a co bude s ní. Jeho chování ji tak rozzlobilo, že v záchvatu zuřivosti ho bodla do zad. Zřejmě si chtěla ulevit tím, že Weissmanovi nějak ublíží.

„Zabila jsem ho!“ vykřikla na prahu Fuchsova domu a vklouzla mu do náruče; „Zabila jsem ho, je mrtvý!“ opakovala jásavě a překvapený Fuchs se teprve po dlouhé chvíli odvážil zeptat, o kom mluví.“¹⁸⁰

Fuchs se tedy vydal k Weissmanově domu a dozvěděl se, že Klára nikoho nezabila, jen ho vážně zranila.

Během osvobozovací fáze se Fuchs s Klárou schovali ve sklepě. Klára tam strávila několik dní.

V osmé kapitole se dozvídáme o Anně Gerlingové. Anna na jejíž místo později Klára nastoupila byla její předchůdkyní ve Rzech. Čtenář se dozvídá, proč se Anna znenadání sbalila a odjela. Když zjistila, že čeká dítě s Weissmanem, s kterým měla poměr, rozhodla se opustit Rzy. Odjela ke své sestře Hedvice do Prahy, kde také přečkala válku. V Praze také porodila Weissmanova syna.

Klára se po válce taky opakovaně snažila spojit se svou rodinou, avšak neúspěšně. Všechny Klářiny doklady byly zničeny, a proto ani neměla žádný nárok na potravinové a šatní lístky.

„Když se šla v květnu společně s Fuchsem zapsat na ústředí české správy, zjistila, že úředně neexistuje; všechny záznamy dokládající její přítomnost v Tichém Brodě vzaly za své při posledním bombardování města. Pokusila se spojit s úřadem,

---

¹⁷⁸ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 315.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 315.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 319.

který ji před lety do Ržů vyslal, ale ukázalo se, že telefonní číslo do berlínské kanceláře už neplatí.

Byrokratický aparát ji vyplivl jako nestravitelné sousto: protože neměla patřičné potvrzení, odmítli ji zaregistrovat na pracovním úřadě, a protože nebyla registrována na pracovním úřadě, neměla právo na potravinové ani šatní lístky.“¹⁸¹

Po válce začali Fuchs s Klárou pracovat na statku ve Rzech společně s Čechy Barborou a Martinem Levičkovými. Pracovali jako hospodáři, a na statku společně s rodinou také bydleli. Kláru a Fuchse brali za své a chovali se k nim slušně.

V červnu 1946 dostává Fuchs oznámení o vysídlení. Během čtrnácti dnů měl být Fuchs přemístěn transportem do Německa. Klára se vydává do kanceláře do vysídlovacího úřadu požádat o to, aby ji s Fuchsem transportovali společně. Úředník jí ovšem oznámil, že nemá k dispozici žádné doklady o tom, že by kdy byla v Čechách, a proto jí nemůže vystavit příkaz k transportu. Jedinou možností by byl sňatek s Němcem, kterého vysídlení teprve čeká, pak by byla Klára vystěhována i s ním. Klára trávila s Fuchsem před nástupem do transportu hodně času. Fuchs se chystá odejít, ale svůj odchod do transportu pouze předstírá.

O měsíc později našel Martin Levička ve své studni mrtvé tělo Fuchse, který zřejmě spáchal sebevraždu. Den poté, co ho našli, jeho mrtvé tělo pohřbili. Po jeho smrti Klára zjišťuje, že s mrtvým Fuchsem čeká dítě. Těhotnou Kláru jako Němku bydlící v Čechách vyslýchají. Protože ale o Kláře nemají žádné záznamy, nakonec ji propouští.

„Bydlíte u Levičkových, vidíte?“ zavolal na ni.

Zastavila se.

„Tak se jich držte,“ poradil jí. „Ať vás nemusíme hledat.“ Přikývla. Pomalu k ní došel a zvedl ruku.

„Teď už se s vámi zachází jinak,“ řekl. „Škoda.“

Prudce jí vrazil pěst do břicha. Vykřikla a ucouvla; měla strach, že bude v bití pokračovat, on však otevřel dveře a zavolal na jednoho z četníků, aby ji vyvedl ven.“¹⁸²

---

¹⁸¹ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 333.

¹⁸² Tamtéž, s. 370-371.

Cestou domů měla Klára strach o své nenarozené dítě. Naštěstí se její obavy nenaplnily.

Po drsném výslechu se Klára obává, že bude internována do některého z táborů. Nechce dát již nikomu příležitost, aby ublížil jejímu nenarozenému dítěti a proto se rozhodne, že odjede do Německa.

„Jediné, čemu se chtěla za každou cenu vyhnout, byla internace v některém z táborů. Muž, který ji před čtrnácti dny vyslychal, ji udeřil do břicha, od té doby čurala krev. Možná za to mohl zánět ledvin a možná mužova rána; policista však ohrozil její dítě, a ona už nechtěla nikomu poskytnout podobnou příležitost.

O internačních táborech slyšela hned po skončení války, a také o pochodech, při kterých umírali, a přestože od té doby uplynulo několik měsíců a situace se částečně uklidnila, proč by měla věřit tomu, že v lágrech to teď vypadá jinak? “¹⁸³

Ve Rzech se setkává s Annou Gerlingovou a sděluje jí své úmysly o odchodu. Anna s Klárou vymyslí plán, aby se mohla Klára vrátit zpět do Německa. Navrhne, že by mohla se svým nenarozeným dítětem odjet do Prahy k Annině sestře Hedvice, kde by u ní na dočasnou dobu zůstala. Zpočátku se to Hedvice příliš nezamlouvalo, nechtěla schovávat těhotnou Němku, ale jelikož sama nemohla mít děti, nakonec i se svým mužem Jaroslavem souhlasila. Po narození dítěte by Klára odcestovala sama do Německa, a pro dítě by se pak do Prahy co nejdříve vrátila. Jediné, co bylo potřeba obstarat, byly doklady pro Kláru a pro její nenarozené dítě. Syn, který se jí narodil dostal jméno Konrad.

V poslední kapitole se ocitáme v roce 2004, kdy babička Rissmanová umírá. Čtenář se dozvídá, proč se se svým synem Konradem již více neshledala. Po půl roce po narození syna odcestovala do Německa. Přes přímlovu Hedviky nechala syna u Mahlerových s tím, že se pro něj co nejdříve vrátí. Klára si tedy v Německu našla práci, a po nějaké době se jí i podařilo pro svého syna vrátit. Mahlerovi jí ho ale nechtěli vydat. Když se dožadovala svých práv u advokáta, odbyl ji s tím, že je křestní list zfalšovaný. V křestním listu byla totiž uvedena Hedvika jako matka.

---

¹⁸³ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 384.

První balíček od Kláry dorazil k Mahlerovým v roce 1948. Konrad dlouhou dobu neznal pravdu o své matce. Dozvěděl se ji až později, a to když Hedvika onemocněla. Vypráví o tom její vnučka:

„Až mnohem později jsem si uvědomila, že to, co jsme s Gertrude zmapovaly, byla geografie ztráty.

Čím víc jsem o tom přemýšlela, tím jasnější mi bylo, že ztráty v babiččině životě nebyly způsobeny jen přirozeným plynutím času, ale že se jedná o něco mnohem subtilnějšího, o něco, co se týkalo samotné babiččiny podstaty, o vrozenou dispozici k ztrácení.“¹⁸⁴

Autorka knihy Jakuba Katalpa zprostředkovává příběh odehrávající se v Sudetech a v poválečné Praze, kde postavami knihy jsou převážně lidé s německou národností. Přivádí nás do 20. století, konkrétně do období od předválečného Německa, přes protektorátní a poválečné Sudety, poté do normalizačního Československa a do současnosti. V knize jsou zobrazeny dvě hlavní roviny, z nichž první je soustředěna na centrální příběh Klářiny vnučky a druhá je spíše okrajově pohledem do minulosti jednotlivých postav. Čtenář se nedozvídá pouze osudy jednotlivých postav, ale i příběhy vedlejších postav, které však nejsou pro vnímaný obraz nijak zvlášť podstatné. Avšak jako celek v nás navozuje atmosféru celkového obrazu 20. století. Autorka knihy nehodnotí, ale pouze popisuje jednotlivé charaktery, kde se velkou měrou soustředí na rodinné vazby postav.

Hlavní postava Klára žijící v Německu se jako mladá žena stěhuje do sudetské vesnice Rzy učit na místní školu. Ve Rzech se seznamuje s několika lidmi, kteří výrazně ovlivní její další život. Například inspektor Malke po ní požaduje, aby „donášela“ na ostatní kolegy. Klára tedy zprávy podává, ale vše si vymýšlí. Kláře to není příjemné, ovšem svůj nesouhlas najevo nedá. Dále se poznává s kolegou Fuchsem, se kterým později čeká syna Konrada. Klára se také podivuje nad různými věcmi na škole, kde je například nedostatek kříd ve třídě nebo ji překvapuje chování místních lidí. Ve Rzech se na Kláru dívají jako na cizinku, nechtějí s ní mít nic společného. V kapitole s názvem „Cizinka“ se čtenář dočítá, že Kláru místní berou jako „tu Němku“. Část obyvatel

---

¹⁸⁴ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 412.

pocitů strach, že je snad Klářina matka údajně Goebbelsovou¹⁸⁵ sestřenicí. Dále můžeme pozorovat Klářin naivní pohled na současné dění. Nemá ponětí o záležitostech, které se dějí během války, například jak se zachází s Židy.

Když se Klára rozhodne odjet zpět do Německa se svým synem, Hedvika ji přesvědčí, že je to nebezpečné, proto Klára odjíždí bez něj. Po čase se pro syna vrací, aby si ho odvezla do Německa, avšak marně. Kvůli zfalšovanému rodnému listu na vlastního syna nemá nárok. Konrad vyrůstá u rodiny Mahlerových, kam mu pravidelně chodí balíčky z Německa. Absenci kontaktu se synem kompenzuje zasíláním balíčků se sladkostmi.

Poměrně explicitně je vyjádřen vztah Konrada k matce. Ačkoliv ji nezná a neví nic o jejím osudu, odsuzuje ji a nenávidí. Zde čtenář pocítuje jakousi křivdu a nepochopení ze strany Konrada, ale i ze strany Kláry jako milující matky.

Čtenář může vnímat také prolínání časových rovin. Autorka používá i vulgarismy či germanismy. Kniha má devět kapitol, přičemž na začátku každé kapitoly jsou přísloví či výroky některých postav z knihy a rovněž i výroky některých osobností (např. Joseph Goebbels, Adolf Hitler). Přísloví mají navozovat dobovou atmosféru a dotvářet celkový dojem významných historických událostí. Autorka také do knihy zahrнула několik více či méně význačných událostí 20. století, např. moment, když se Göring chystá na přijetí u prezidenta, měnovou reformu v Číně či okamžik, od kterého jsou Židé oficiálně považováni za nepřátele státu.

Jakuba Katalpa se snaží ukázat obraz jednotlivců v soudobém kontextu doby. Pozorujeme rozdílné názory různých generací na životní osudy. Vnučka nemůže pochopit Klářino chování, která opustila svého syna. Důležitým faktem ovšem zůstává, že k odchodu byla donucena okolnostmi. Naopak Klářino druhé německé dítě označuje Hedviku Mahlerovou za zlodějku.

---

¹⁸⁵ Joseph Goebbels – říšský ministr propagandy

3. Komparace literárních děl

3.1 Jazykový aspekt

Nespisovnost s výrazy obecné češtiny typické pro danou oblast se objevuje v knize *Vyhnání Gerty Schnirch*. „*A taky domácím německým, kterému v řadě zemdlelých ženských a děcek sklánějících se nad sutinami začala vyzvánět hrana, stejně jako jejich mužům.*“¹⁸⁶ Podobně se toto objevuje v knize *Peníze od Hitlera*, kde je obecná čeština používána především vesnickými obyvateli Puklic. Zonová ve svém díle přizpůsobila řeč jednotlivým postavám podle jejich charakteru. Katalpa používá spisovný jazyk u hlavní postavy Kláry, která je ovlivněna svou profesí učitelky. „*Zřejmě byli na cestě do některého z pracovních táborů,*“ uvažovala hlasitě.¹⁸⁷

Ve všech knihách se objevují německá slova nebo germanismy. „*Die Zeit wird knapp, abyste to stihly děti.*“¹⁸⁸ Vyskytují se zde i vulgarismy, což mnohdy dotváří celkovou atmosféru doby. „*Ty voňaješ sviňa! smrdíš, odplivl si na ni, pak se otočil a rychle odešel.*“¹⁸⁹

3.2 Prostorový aspekt

Všechna čtyři díla se odehrávají v pohraničním prostoru Sudet. Denemarková v knize *Peníze pro Hitlera* zasazuje příběh do Puklic, které se nacházejí pár kilometrů od Jihlavy. Gita vnímá Puklice jako svůj jediný domov, z kterého je nejdříve odsunuta jako Židovka během války do koncentračního tábora. Po jejím návratu do Puklic je znovu vyhnána jako Němka do sběrného tábora, z kterého utíká do Prahy k tetě Otle.

Katalpa zasadila příběh knihy *Němci* do vesnice zvané Rzy. Část děje se ale odehrává i v německém Hinterbergenu a v Praze. Hlavní postava, která je německé národnosti, se stěhuje za prací do Sudet, v kterých se postupně aklimatizuje. Rzy

---

¹⁸⁶ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 72.

¹⁸⁷ KATALPA, Jakuba. *Němci: [geografie ztráty]*, s. 260.

¹⁸⁸ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 22.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 94.

nakonec vnímá jako svůj domov. Po čase ji ovšem okolnosti donutí, aby opustila Rzy, a potají odjíždí do Prahy, kde zůstane jen pár měsíců a vrací se zpět do Německa.

Příběh *Vyhnání Gerty Schnirch* se odehrává na jižní Moravě, konkrétně v Brně, Pohořelicích a Perné. Pro hlavní postavu Gertu s českoněmeckou národností bylo domovem Brno, z kterého byla jako Němka vyhnána do tzv. pochodu smrti, který končil v Pohořelicích. Šťastnou náhodou se z Pohořelic dostala na práce do Perné, malé obce vzdálené 6 kilometrů od Mikulova, kde pracovala ještě s dalšími ženami (Němkami). Ačkoliv žila Gerta v Sudetech v Perné mnoho let, nikdy se tam necítila jako doma v Brně. Po návratu do Brna ale zjišťuje, že ani její milované město už pro ni není domovem. V Brně se totiž po válce všechno změnilo. Gerta má pocit, že nikam nepatří, a nakonec ještě v dobrém vzpomíná na období v Perné. Naopak další postavy německých žen mají odlišné osudy. Jedna z nich v Perné zůstala natrvalo a brala vesnici za svůj domov. Jiné Němky zase odjely za lepší budoucností do zahraničí, kde je ale místní nikdy nepřijali za vlastní.

Zonová pojmenovala svou knihu *Za trest a za odměnu*, čímž vyjádřila jistou spojitost se sudetským územím, na kterém žili lidé buďto za odměnu nebo za trest. Jedna z rodin je do Sudet vyhnána z Prahy doslova za trest, druhá přichází do Sudet z horšího do lepšího – za odměnu.

Prostor Sudet tedy symbolizuje domov ale zároveň i vyhnanství. V pohraničních oblastech Sudet se častěji v knihách objevovaly pokřivené charaktery postav, mnohé z nich byly nahlíženy z hlediska národnostních stereotypů. Násilí zde bylo nezanedbatelnou součástí života.

Města a vesnice uváděné ve všech čtyřech knihách jsou dodnes reálně existujícími místy.

3. 3 Aspekt časový

Vyhnání Gerty Schnirch je psáno chronologicky s návratem do minulosti. Příběh začíná ve válečném až poválečném období a pokračuje až do současnosti.

Katalpa začíná dějem v současnosti a retrospektivně pokračuje v předválečné

době do roku 1912, kdy příběh jednotlivých postav začíná. Autorka tedy ve své knize obsáhla téměř jedno století.

Zonová uvádí příběh vzpomínkou na dobu vysídlování Němců, pokračuje dobou komunismu až do současnosti.

V knize *Peníze od Hitlera* od Radky Denemarkové se příběh odehrává v létě roku 1945, kdy se hlavní hrdinka vrací z koncentračního tábora. Pokračuje v létě roku 2005.

V rozmezí časového horizontu je nejrozsáhlejší období obsaženo v knize *Němci* od Jakuby Katalpy. *Vyhánění Gerty Schnirch* od Kateřiny Tučkové je však nejkompexnějším dílem, v kterém je zahrnuto nejvíce jednotlivých událostí po roce 1945. Zároveň je kniha pro čtenáře nejpřehlednější, jelikož autorka využívá chronologického časového postupu .

3. 4 Historická hodnověrnost

Některé dějinné události výrazně zasáhly osudy jednotlivých postav. Tučková zdůrazňuje Benešovy dekrety, které se měly týkat všech čistokrevných Němců. Odsun Němců ze smíšených manželství se měl řešit individuální cestou. Nakonec se ale uplatnil i na hlavní hrdinku Gertu princip kolektivní viny, který postihl nejen čistokrevné Němce ale i Němce českoněmecké národnosti. V knize se také popisuje zabavení veškerého majetku po Němcích či tzv. brněnský pochod smrti. Dále se v knize objevuje zmínka o postupimské konferenci. Na konci knihy se také řeší otázka omluv, kdy se brněnští představitelé omlouvají všem Němcům, kteří byli za brutálních a nelidských podmínek odsunuti z Brna.

V knize *Peníze od Hitlera* se hlavní postavy Gity jako českoněmecké Židovky týká odsun za války do koncentračního tábora. Po návratu do rodných Puklic zjišťuje, že majetek rodiny byl zabaven na základě Benešových dekretů všem Němcům, zárcům a kolaborantům. Gita se jako Němka nevyhne ani transportu do sběrného tábora, kdy byl na ni uplatněn princip kolektivní viny. Později také Gita řeší otázku omluv a zadostiučinění. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunistů očistil Gitiny rodiče

prohlášením, že nebyli kolaboranty, ale řádnými československými občany.

Katalpa do knihy *Němci* zařadila nespočet méně či více významných událostí, které se však samotné hrdinky Kláry příliš nedotkly. Události měly dopad hlavně na okolí Kláry, například na židovské studenty, kteří museli kvůli svému původu školu opustit. Klára jako Němky, která se z Německa dobrovolně přestěhovala do Sudet, se týkalo jen poválečné opuštění pohraničí. Ze Sudet Klára odjela sama, nemusela kvůli ztrátě dokladů odjet transportem jako ostatní Němci (jako např. kolega Fuchs). Klára byla ale obětí krutých výsledků v Čechách, při kterých se k ní Češi nechovali slušně. Také po ní bylo během války požadováno, aby „donášela“ na své kolegy. Kvůli strachu o sebe a své nenarozené dítě se Klára rozhodla opustit Rzy a odjet do Prahy. Lze tvrdit, že k tomu byla donucena okolnostmi. Mezi historické události, které autorka zmiňuje patří např. měnová reforma v Číně, okamžik, od kterého jsou Židé považováni za nepřátele státu, zákon o sterilizaci, nástup Hitlera k moci, prezidentské volby, křišťálová noc či noc dlouhých nožů.

Zonová se v knize příliš nezabývá historickými událostmi. Samotný odsun Němců je zmíněn spíše okrajově. V románu se spíše promítají politické procesy 50. let, období normalizace či porevoluční euforie.

3. 5 Vztahy mezi Čechy a Němci

Charakteristiku pojmů stereotypu a obrazu již známe. Nyní je potřeba uvést pojmy jinakost a odlišnost pro lepší pochopení českoněmeckého soužití.

Střetávání se s odlišností představuje jednu ze základních konstant v životě každého kulturního společenství.¹⁹⁰

Existují čtyři následující formy setkávání a vyrovnávání s „jinakostí“.

První analýza vychází z obecného vztahu člověka k životnímu prostředí. Jedná se o konfrontaci s kulturní odlišností zprostředkovanou „obrazem“ prostředí v rámci

---

¹⁹⁰ KUBIŠ, Karel. *Obraz druhého v historické perspektivě. 2. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*, s. 12.

společnosti (kultury), s níž se jedinec identifikuje, i obrazem prostředí „druhých“.¹⁹¹

Druhou možnost představuje analýza „jiného“ uvnitř konkrétního kulturního společenství - „jiného“ hovořícího stejným jazykem a vyznačujícího se stejnou kulturou jako většina, která jej za „jiného“ označuje.¹⁹²

Třetí formou setkání s odlišností je jinakost „vnější“, tedy střet dvou odlišných a na sobě víceméně nezávislých kulturních systémů.¹⁹³ Jedná se např. o exulanty. Přestože hostitelská společnost exulanty přijímá, vnímá jejich odlišnost jazykovou, náboženskou i jejich odlišné každodenní zvyklosti. Především v případě diference náboženské většinová společnost citlivě reaguje na neochotu nově příchozích své zvyky změnit. Naopak sami nově příchozí (například exulanti) vnímají svou situaci jako dvojí odcizení – jak od původní mateřské společnosti, která je odmítla, tak i od nového prostředí, které je ochotno je přijmout jen za cenu jejich přizpůsobení zvyklostem a normám nového domova.¹⁹⁴

Čtvrtý typ přístupu hraničí s typem třetím; reflektuje spíše dynamiku proměny původní sociální struktury v čase včetně vztahů všech sociálních skupin, které ji tvoří.¹⁹⁵ „Jinakost“ tak není nepřekročitelnou překradou a nezakládá apriorní předpoklad, že „jiný“, resp. „cizí“ (tj. nově příchozí) nemůže být přijat za člena domácího kolektivního subjektu.¹⁹⁶

Tučková zobrazuje českoněmeckou smíšenou rodinu, v které se zpočátku mluví česky i německy. Gertin otec byl však rodilým Němcem a příznivcem Hitlera. Své politické názory začal sdílet i se svým synem. Přejaté názory se snažil uplatňovat i ve své rodině. Ze svých dětí Gerty a Friedricha chtěl mít vzorné a správné Němce, a začal jim zakazovat mluvit česky. „*Patřil mezi ně i zákaz mluvit česky, protože otec od jisté doby češtinu slyšel nerad. Bylo to někdy na jaře 1939, kdy k nim měl doma dlouhou řeč a přikázal jim mluvit jen německy.*“¹⁹⁷ Vzorného a správného Němce, který je hrdý na svůj národ můžeme považovat za určitý stereotyp. Z tohoto stereotypu se však hlavní hrdinka Gerta snažila vymanit tak, že mluvila i česky, dokonce češtinu považovala za

---

¹⁹¹KUBIŠ, Karel. *Obraz druhého v historické perspektivě. 2. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*, s. 12.

¹⁹²Tamtéž, s. 13.

¹⁹³Tamtéž.

¹⁹⁴Tamtéž.

¹⁹⁵Tamtéž.

¹⁹⁶Tamtéž, s. 14.

¹⁹⁷TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*, s. 21-22.

stejně přirozenou řeč jako němčinu a používala ji naschvál přes otcův zákaz. Ve *Vyhánění Gerty Schnirch* autorka neopomíná zmiňovat vztahy mezi Čechy, Němci a Židy. Židé jsou hlavně v předválečné době považováni za méněcennou rasu. Němci i Češi se chovají k Židům neuctivě, dochází k častému zesměšňování i k násilí. Němci dávají Čechům najevo, že jsou méněcenní. Němci upřednostňují německé zvyklosti a hlavně svůj rodný jazyk. Během války a po válce cítili křivdu především Češi vůči Němcům. Většina Čechů chtěla, aby všichni Němci odešli. Během prací v Brně byli trestáni zvrácenými způsoby např. kopáním, či byli přinuceni, aby se vzájemně bili do tváře. Němci (i ze smíšených rodin) byli na základě kolektivní viny vyhnáni z republiky. Během tzv. pochodu smrti docházelo k dalším násilnostem, znásilňování žen a zabíjení lidí, čehož se účastnila i Gerta. V Perné, kde Gerta s ostatními Němkami pracovala, se k nim Češi chovali relativně slušně až na pár výjimek. Potřebovali je jako pomocnou sílu a cenili si jich. Naopak po návratu Gerty do rodného Brna se situace příliš nezměnila. Češi na ni i na ostatní Němce nahlíželi skrz prsty a stranili se jich. Němci také dělali podřadnou práci a měli vysoké srážky mezd.

Denemarková se věnuje vztahům mezi Čechy a Němci o něco víc. Gita jako českoněmecká Židovka se po návratu z koncentračního tábora nestačí divit. Češi zabrali jejich rodinný majetek a ke Gitě se chovají, jako by ji ani neznali. Paradoxem je, že Gitin otec jako místní hospodář zaměstnával skoro celou vesnici a Češi, kteří jejich dům zabrali, byli právě bývalí zaměstnanci jejího otce. V jejich rodných Puklicích Gitě nadávají, chovají se k ní neuctivě a hrubě, a nechávají ji ve stodole vyhladovět. Sestra Ládinka Stolaře, který Gitě nejvíce ubližuje, Gitě paradoxně pomáhá, ačkoliv je Češka. Nosí jí jídlo a pomáhá jí i s útekem do sběrného tábora. Ve sběrném táboře se zase nad Gitou slituje český důstojník, který ji na vlastní nebezpečí odveze k příbuzné do Prahy. Zde Denemarková poukazuje na to, že ne všichni Češi se k Němcům chovali bezohledně a nelidsky. V Praze je už jako dospělá Gita znásilněna třemi muži, kteří si na ni vybíjeli svou nenávist k Němcům. Zlámali jí ruce a zabili jí dítě přímo před jejíma očima. Denemarková popisuje velmi expresivně násilné činy konané na Němcích. Po letech se Gita vrací do Puklic jako stará dáma, aby dosáhla spravedlivého zadostiučinění, které bylo spáchané na její rodině. Jako Němka by měla právo na navrácení majetku od Čechů, kteří rodinný majetek po válce zabrali. Gerta však nechce vymáhat zpět svůj majetek, ale pouze postavit svému otci pomník a muzeum. K Čechům se snaží chovat slušně a nevytahovat staré křivdy. Naopak obyvatelé Puklic

se k ní chovají hrubě a neuctivě, pořád ji berou jako tu „odsunutou Němku“ (navzdory její českoněmecké národnosti). Dokonce i potomci místních na Gitu nahlíží s opovržením. Čtenář si může všimnout zaběhnutého stereotypu, který v lidech přetrvává i po šedesáti letech. A to ten, že Češi na majetek po Němcích měli plné právo a že všichni Němci mohou za 2. světovou válku a veškeré násilí, které se během války dělo apod.

Katalpa se ve své knize *Němci* zabývá také česko-německými vztahy. Hlavní hrdinka Klára se jako Němka setkává ve Rzech s místními, kteří ji zpočátku mezi sebe nechtěli vůbec přijmout. Dokonce ji jako učitelku před dětmi i pomlouvali. Obyvatelé ji brali jako cizinku a nedůvěřovali jí. Klára se ovšem nevzdala a pokoušela se s nimi vycházet co nejlépe. Po čase uspořádala loutkové divadlo, do kterého zapojila děti místních, čímž částečně prolomila ledy. Po válce Klára pracovala ve Rzech na statku u Čechů, kteří se k ní chovali velmi slušně a brali ji, jako kdyby byla součástí rodiny. Rozhodně ji nebrali jako Němku. Během výslechů se k těhotné Kláře ale naopak Češi chovali hrubě, jeden z úředníků ji dokonce uhodil pěstí do břicha. V Praze u Mahlerových se ke Kláře chovali slušně. Na vlastní nebezpečí riskovali, že u sebe schovávali těhotnou Němku. Autorka čtenářům ukazuje jiným pohledem, že ne všichni Češi se k Němcům chovali hrubě. Prostřednictvím jedné z mužských postav se zde autorka zmiňuje také o Židech jedoucích v přeplněném vlaku připomínajícím vůz s dobyt看 (jedoucí zřejmě do koncentračního tábora).

Zonová se příliš nezabývá vztahy mezi Čechy a Němci, ale vykresluje především sociální rozdíly. Jedna z postav Lise se však cynicky vyjadřuje k Židům, které popisuje jako osoby „frustrované z lágrů“, které bylo potřeba vysídlit.

3. 6 Zobrazování života Němců v období komunismu

V knize *Vyhánění Gerty Schnirch* se komunismus objevuje v období, kdy se Gerta vrací z Perné do Brna. S Karlem prožívá dva šťastné roky života. Karel je soudruhem a zajímá se o konkrétní počty odsunutých Němců. Jako pracovník úřadu se snaží dokumenty se skutečnými čísly obětí dohledat. Po čase Karel ale záhadně zmizí. V knize se se také objevují praktiky Státní bezpečnosti (StB). Gerta je příslušníkem StB

nucena, aby „donášela“ na své německé příbuzné. „*Existují věci, které byste třeba chtěla vědět, a existují věci, které bych chtěl zase vědět já. Jaké věci? Co to má znamenat? Nic neobvyklého. Prostě nabídka ke spolupráci.*“¹⁹⁸ Dopisy poslané Gertou její známé do Vídně jsou zabavovány a otevírány, což se Gerta posléze dozvídá. Dochází zde k očividnému narušování soukromí.

Katalpa se komunismu věnuje jen okrajově. Hlavní hrdinka Klára žijící v Německu posílá svému synovi balíčky ze západního Německa jako kompenzaci za absenci kontaktu se synem. Balíčky představují jakýsi symbol blahobytu západního Německa. Klára je svému synovi zasílala od roku 1948, kdy byl v Československu nastolen komunistický režim.

Denemarková čtenáře zavádí pouze vzpomínkou do doby komunismu, kdy je na Gitě a na jejím dítěti spáchán násilný čin. Autorka se dále o komunismu zmiňuje pouze v souvislosti s rehabilitací Gitiných rodičů. „*Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu potvrdil konfiskaci jako čin, kde argumenty a rozhodnutí byly účelově zkreslené. Rudolf a Ulrike Lauschmannovi byli rehabilitováni. Úřady stvrdily, že nebyli kolaboranti ani Němci. Byli řádnými československými občany.*“¹⁹⁹

Zonová se naopak dobou komunismu zabývá nejvíce. René se stane během komunismu obětí režimu a jako „nepohodlná“ osoba souzen za velezradu a poté oběšen. René zradil své soudruhy, myšlenku socialismu, a za to musí být on i jeho rodina potrestána. Zmiňuje se i o politických procesech v průběhu padesátých let. Autorka se snaží vykreslit tehdejší osudy lidí a celkovou atmosféru doby.

3. 7 Omluva, smíření či zapomnění

Na otázku smíření můžeme v jednotlivých dílech pohlížet dvěma způsoby. Buďto jako smíření se hlavní hrdinky se svým osudem, nebo jako smíření se s konkrétní opačnou národností, která na postavách páchala určité bezprávi. Tyto snahy o smíření se objevují v třech knihách, a to v dílech *Peníze od Hitlera*, *Němci* a ve *Výhnání Gerty Schnirch*.

---

¹⁹⁸ TUČKOVÁ, Kateřina. *Výhnání Gerty Schnirch*, s. 292.

¹⁹⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 83.

Otázka omluv se v různých podobách řeší ve všech rozebíraných dílech. Ve *Vyhnání Gerty Schnirch* probíhá omluva na osobní úrovni od manželky Gertina bratra Friedricha, která se jeho jménem omlouvá Gertě a prosí ji o odpuštění. Omluva je požadována i na oficiální úrovni od zástupců města Brna všem Němcům, kteří se stali oběťmi brutálního odsunu Němců v roce 1945. Oficiální omluva se zřejmě nekoná, jelikož hlavní postava Gerta umírá. O určitý druh omluvy či spíše zadostiučinění usiluje hlavní hrdinka Gita z knihy *Peníze od Hitlera*, která se po letech vrací do rodných Puklic. V Puklicích chce na počest svého otce zřídit muzeum a pomník, který by připomínal památku Lauschmannovy rodiny. Gita doufá v pochopení a dalo by se tvrdit i to, že čeká na omluvu od místních. Obyvatelé Puklic se však za žádných okolností Gitě omlouvat nechtějí.

V díle *Němci* se otázka omluv nevyskytuje. Dochází zde spíše k určitému rozřešení v rámci záhady posílání balíčků. Zonová se problematikou omluvy také nezabývá, její hrdinka Lise je stále jakoby překvapena tím, co se stalo.

A jaké znaky mají knihy společné? Hrdinky knih *Vyhnání Gerty Schnirch* a *Peníze od Hitlera* pochází ze smíšeného českoněmeckého manželství. Některé hlavní hrdinky jsou nepochopeny svými dětmi, které je za jejich chování a životní rozhodnutí odsuzují. Podobnost je i v tom, že chování matek se přizpůsobilo hlavně dětem, které chtěly za každou cenu ochránit. Naproti tomu vnoučata se o život svých prarodičů zajímají. Snaží se je pochopit a rozluštit křivdy, které se jim během života udály. Všechny knihy se odehrávají především v pohraničí, tedy na území zvaném Sudety. Brutalita odsunu je nejexpresivněji popisována v knize *Vyhnání Gerty Schnirch*. Násilí a bezpráví se objevuje v různých formách na různých postavách všech věkových kategorií i rozdílných národností v každé z knih. Znásilňování se děje hlavně během divokého odsunu, ale i před samotným odsunem či ve sběrných táborech apod. Líčení hladu a žízně a nelidských podmínek v pohořelickém táboře je velmi explicitně vyjádřeno v knize *Vyhnání Gerty Schnirch*. Tam také dochází k rozšíření nemoci jako je tyfus či úplavice v důsledku požití nepitné vody z kaluží či studní během pochodu. Vyobrazení potupy a zesměšňování Němců se objevuje ve všech knihách. Tučková také ve své knize zmínila kulturní reálie pro dokreslení celkové atmosféry doby, na rozdíl od dalších autorek. Zmiňuje se například o Lídě Baarové či Adině Mandlové, v období komunismu pak o televizních pořadech jak je *Ein Kessel Bunt* či *Dietlových seriálech*, které se staly fenoménem doby.

ZÁVĚR

V bakalářské práci bylo cílem představit některá česká beletristická díla napsaná po roce 1989 se začleněním do historického kontextu a vyzdvihnout konkrétní znaky života Němců a celkový obraz, který se v průběhu let proměňoval. Pro porovnání proměňovaného obrazu bylo třeba vzít v potaz i beletrii týkající se tématu obrazu života Němců v Československu mezi lety 1945 - 1989.

Ukázalo se, že obraz života Němců v Československu se v čase proměňoval v závislosti na politické situaci doby. Konkrétní obrazy se tedy lišily jak z hlediska politického režimu, tak z hlediska národnosti. Dějinné obrazy osudů jsou víceméně hromadně paušalizovány a zobrazovány podle historických událostí uváděných v sekundární literatuře. Avšak vzhled do problematiky vztahů mezi Čechy a Němci je mnohem jasněji chápán až na jednotlivých a konkrétních osudech Němců zobrazovaných právě v beletristických dílech. Teprve po detailním literárním rozboru života Němců v Československu lze tvrdit, jak důležitý a zásadní dopad můžou mít některá politická rozhodnutí na konkrétní osudy lidí. Hodnota politických rozhodnutí zpočátku často banálních může způsobit nemalé a nenávratné škody na úkor lidských životů. Uplatnění principu kolektivní viny ovlivňovalo osudy velkého množství lidí, v tomto případě hlavních postav v přečtených beletristických knihách.

Hlavní hrdinky německé nebo českoněmecké národnosti jsou vyobrazeny jako nevinné oběti, které nespravedlivě trpí v důsledku politického režimu. Jednotlivými ukázkami z knih jsem doložila důležité momenty života Němců. Dále jsem jednotlivé obrazy Němců zhodnotila a porovnávala mezi sebou.

Z prostudované literatury vyplývá výsledný obraz Němce, který se měnil v závislosti na režimu a době. Po roce 1945 byli Němci bráni jako viníci a v knihách byli až do roku 1989 zobrazováni spíše muži. Naopak v literatuře psané po roce 1989 je obraz Němce vyhodnocen tak, že Němci představují spíše nevinné oběti (obzvláště jsou zobrazované ženy). Zonová se zaměřuje spíše na obraz s důrazem na krajinu, naopak Tučková řeší ztrátu identity hlavní postavy Gerty. Denemarková zdůrazňuje, že českoněmecká národnost hlavní hrdinky měla větší váhu než její židovský původ. Katalpa se zaměřila na osud Němky, u které byly násilně zpřetrhány rodinné vazby.

Všetchna tato beletrická díla mají jako hlavní postavu mladou ženu s různým osudem, který měl však pro všechny hrdinky tragický dopad.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Primární:

DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera: Letní mozaika*. Brno: Host - vydavatelství, 2006. ISBN 80-7294-185-2.

KATALPA, Jakuba. *Němci: Geografie ztráty*. Brno: Host - vydavatelství, 2012. ISBN 978-80-7294-682-2.

TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. 2. vyd. Brno: Host - vydavatelství, 2014. ISBN 978-80-7294-413-2.

ZONOVÁ, Anna. *Za trest a za odměnu*. Praha: Torst, 2004. ISBN 80-7215-229-7.

Sekundární:

BENEŠ, Zdeněk a kol. *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 - 1948*. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-55-4.

Brněnský pochod smrti [online]. [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <https://udalosti.signaly.cz/1305/brnensky-pochod-smrti>

WAGNEROVÁ, Alena. *Dějiny a současnost: „A zapomenuti vejdemo do dějin..“* [online]. 2007 [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/4/-a-zapomenuti-vejdemo-do-dejin/>

JELÍNEK, Tomáš, HOŘÁK, Martin (ed.). *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí* [online]. Praha: Galén, 2006 [cit. 2016-05-04]. ISBN 80-7262-393-1. Dostupné z: http://www.zivapamet.cz/assets/files/Nacisticka_perzekuce.pdf

Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. ISBN 80-85864-22-3.

KŘEN, Jan a Broklová EVA (eds.). *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-468-0.

KŘEN, Jan. *Česko-německé vztahy do r. 1918* [online]. [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://www.celemvzad.cz/clanek/jan-kren-cesko-nemecke-vztahy-do-roku-1918/?cislo=10>

KUBIŠ, Karel. *Obraz druhého v historické perspektivě. 2. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0603-8.

Nástup nacismu v Německu [online]. In: [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://dejiny.wz.cz/mezi/bitvy/nastup/nastup.html>

NĚMEC, Václav. *Nástup nacismu v Německu, příprava Německa na válku* [online]. In: [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/nastup-nacismu-v-nemecku-priprava-nemecka-na-valku/>

NEUGEBAUER, Petr. *Národní stereotypy - minibakalárka* [online]. In: [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://www.neup.eu/narodni-stereotypy-minibakalarka>

PEROUTKOVÁ, Michaela. *Vyhánění: Jeho obraz v české a německé literatuře a ve vzpomínkách*. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-345-9.

POLIANKOVÁ, M., J. RAŠKA a V. SMYČKA. *Uzel na kapesníku: Vzpomínka a narativní konstrukce dějin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7308-519-3.

SEEMANN, Richard. *Fakta o česko-německých vztazích* [online]. 2005 [cit. 2016-05-04]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/24354.html>

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948)*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9.

WAGNEROVÁ, Alena. *A zapomenuti vejdemo do dějin. Dějiny a současnost* [online]. 2007 [cit. 2016-05-04]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/4/-a-zapomenuti-vejdemo-do-dejin-/>

ZAND, Gertraude a Jiří HOLÝ. *Vertreibung, Aussiedlung, Transfer im Kontext der tschechischen Literatur*. Brno: Host - vydavatelství, 2004.